

KLASİK VE NEOKLASİK İKTİSATTA GELİR BÖLÜŞÜMÜ

Doç. Dr. Nazım ÖZTÜRK*

Özet: İktisatçıların en temel görevlerinden biri de üretim süreci sonunda yaratılan mal ve hizmetlerin üretim faktörleri arasında nasıl bölüşüleceğinin belirlenmesidir. Üretimine katılan üretim faktörlerinin, yaratılan değer artışlarını kendi aralarında nasıl bölüşecekleri teknik, ekonomik, toplumsal ve siyasal boyutları olan çok yönlü ve karmaşık bir olgudur. İktisadi düşünce alanında ilk bilimsel ekol kabul edilen Fizyokratlardan, Neoklasik iktisatçılara varıncaya kadar pek çok iktisadi ekol, bölüşüm olgusu üzerinde durmuştur. Ancak, bölüşüm olgusunun normatif bir nitelik arz etmesi herkes tarafından kabul edilen evrensel ve tutarlı bir bölüşüm kuramının gelişmesini engellemiştir. Gelir farklılıklarının azaltılmasında ve gelirin hakça paylaşılmasında nasıl bir ölçü kullanılması gerektiği konusunda kesin bir görüş birliği sağlanamamıştır. Bu bağlamda bölüşüm eskiden olduğu gibi, bugün de iktisat politikasının en tartışmalı konusudur. Bu çalışmada, Klasik ve Neoklasik iktisatçıların bölüşüme yönelik görüşleri tanıtılmaya çalışılmış ve bu ekollere yöneltilen eleştiriler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gelir bölüşümü, emek değer kuramı, fayda değer kuramı, marjinal verimlilik kuramı, alternatif maliyet kuramı.

DISTRIBUTION OF INCOME IN CLASSICAL AND NEOCLASSICAL ECONOMICS

Abstract: One of the most basic duties of economists is exploring how to allocate among production factors the goods and services, which are created through the process of production. How the production factors will share the increases of values, which they create, is a complex phenomenon with many aspects, having technical, economic, social and political dimensions. Many schools of economics from Physiocrats, which are regarded the first school in the area of economy, to Neo-classical economists have dealt with the distribution phenomena. However, the normative nature of the concept of distribution has impeded the development of a universal and reasonable theory of distribution which is agreed upon by all. A general consensus on what criteria to use in decreasing income differences and in the fair distribution of income has not been reached. Therefore the subject of distribution is still the most debated issue as it has been in the past. In this study the views of classical and neoclassical economists are considered and the criticisms directed to them are examined.

Keywords: Income distribution, labor-theory of value, utility theory of value, theory of marginal productivity, theory of opportunity cost.

GİRİŞ

İktisadi düzenin analizinin sistematikleşmeye başladığı ilk günlerden beri iktisatçının temel görevlerinden birinin toplumsal ürünün üretime katılan insanlar arasında nasıl bölüşüldüğünün açıklanması olduğu bilinmektedir. Bölüşümün genel kuramından açık bir şekilde 17. yüzyılda bahsedilmiştir. Bölüşüm üzerinde duran ilk bilimsel okul olan Fizyokratlar, tarımı ekonomik yaşamın merkezi durumuna getirmişler ve artık ürün yaratan tek üretim dalı olarak tarımı görmüşler, diğer faaliyet alanlarını kısır olarak değerlendirmişlerdir. Quesnay, İktisadi Tablo adlı eserinde (1759:1) toplumu toprak sahipleri, çiftçiler, ticaret ve sanayi gibi diğer kısır meslek sahipleri (la classe stérile) olmak üzere üç sınıflı bir yapıda görmüş, yaratılan net gelirin (produit net) bu sınıflar arasındaki nasıl bölüşüldüğünü incelemiştir.

Adam Smith'den itibaren bölüşüm analizleri ekonomi kitaplarında önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Klasik iktisatçılar gelir dağılımının önemini kabul etmişler, bölüşüm olgusunu emek değer kuramı ile analiz etmeye çalışmışlardır. Neoklasik ekol ise, fayda değer kuramı çerçevesinde bölüşüm olgusunu üretim faktörlerinin fiyatlandırılması şeklinde bir problem olarak ele almış, marjinalist analiz bağlamında üretim faktörleri piyasasında fiyat oluşumunu açıklanmaya yönelmiş ve üretilen çıktıdan üretim faktörlerinin ne kadar pay alması gerektiğini belirlemeye çalışmıştır (Rothbard, 1995:9).

*Cumhuriyet Üniversitesi, İİBF Maliye Bölümü Öğretim Üyesi. E-posta: nozturk@cumhuriyet.edu.tr

Gerek klasik iktisatçılar gerekse Neoklasik iktisatçılar, piyasa mekanizmasının kaynak dağılımı ve bölüşüm açısından en etkin çözümü sağladığını savunmuşlardır. Bu anlayışın doğal bir sonucu olarak, iktisat literatüründe 1960'lı yıllara kadar sermaye birikimi ve büyüme gibi konulara ağırlık verilmiş, bölüşüm sorununun zaman içerisinde büyüme ile birlikte kendiliğinden çözüleceğine inanılmıştır. Oysa ekonomik büyüme ile birlikte gelir dağılımının giderek bozulması piyasa süreci içinde ortaya çıkan bölüşümün her zaman etkin olamayabileceği gözler önüne sermiştir (Şenses, 1991:51). Bir yandan sanayicilerin karlarının aşırı bir düzeye çıkmış olması, öte yandan çalışanlarla çalıştıranlar arasındaki ilişkilerin son derece gerilmesi ve yabancılaşmanın yaygın duruma gelmesi bölüşümdeki adaletsizliği iyice su yüzeyine çıkarmıştır. Bu durum büyük huzursuzluklara, ayaklanmalara, çetin ideoloji kavgalarına neden olmuştur (Aksu, 1993:1). Bu bağlamda, gelir farklılıklarının azaltılması ve gelir yönünden zayıf grupların durumlarının iyileştirilmesi gerektiği savunulmaya başlanmıştır. Ancak, iktisat politikasında gelir farklılıklarının azaltılmasında ve gelirin hakça paylaşılmasında nasıl bir ölçü kullanılması gerektiği konusunda kesin bir görüş birliği sağlanamamıştır. Günümüzde bile bölüşüm, iktisat politikasının en tartışmalı alanını oluşturmaktadır (Öztürk, 2009:1). Bu çalışmada Klasik ve Neoklasik iktisatçıların bölüşüme yönelik görüşleri tanıtılmaya çalışılmış ve bu ekollere yöneltilen eleştiriler üzerinde durulmuştur.

1. KLASİK İKTİSATTA BÖLÜŞÜM

Klasik ekolün başlangıcı Adam Smith'in Ulusların Zenginliği adlı eserinin basıldığı 1776 yılı, sonu da John Stuart Mill'in öldüğü 1873 yılı kabul edilirse, öğreti olarak bir yüzyıl gibi uzunca bir süre egemenliğinin sürdüğü görülür. Klasik ekol, iktisadi liberalizmi Neoklasiklere devreden bir zincirin halkası olduğu kadar, bunu tümünden reddeden Marx'ı ve izleyicilerini besleyen başlıca kaynaktır (Kazgan, 1993:61). A. Smith'in temellerini attığı, Ricardo'nun formüllestirdiği ve Marx'ın da tarihsel bir nitelik kazandırdığı klasik ekonomi politik geleneği içinde bu iktisatçıların tek bir nihai amaçla birleştiklerini söylemek olanağı vardır: kapitalizmin geleceği hakkında öndeyide bulunmak (Akyüz, 1980a:3).

1.1. Adam Smith

Zenginliğin kaynağını araştıran Smith, İngiliz geleneklerine bağlı kalarak Hobbes, Locke, Berkeley gibi düşünürlerin değeri emeğe dayandıran görüşlerini benimsemiş ve emek faktörüne büyük önem vermiştir. Smith, emeği değer kaynağı olarak görmüştür. Smith'e (1997:36-37) göre, emek, tüm şeylerin ilk fiyatı, onları satın almak için ödenen gerçek satın alma değeridir. Dünyanın her yerinde zenginlik altınla ya da gümüşle değil, emekle satın alınmıştır. Smith, kullanım değeri ve değişim değeri ayırımı yapmış, ağırlıklı olarak değişim değeri üzerinde durmuştur. Kullanım değeri bir malın kullanımdan elde edilen yarar, tatmin duygusudur. Değişim değeri ise, bir malın diğer mallara göre değeridir. Kullanım değeri en yüksek olan mallar, çok defa, ya çok az veya hiçbir değişim değerine sahip değildirler, öte yandan en çok değişim değerine sahip olanlar ise, çoğu kez, ya çok az veya hiçbir kullanım değeri ifade etmezler. Hiçbir şey sudan daha yararlı değildir; fakat onunla çok az şey alınabilir. Buna karşın, bir elmas parçasının çok az kullanım değeri olmasına rağmen, pek çok şey mübadele edilebilir.

Smith (1997:50-53) değişim değerini önce malların üretiminde kullanılan emek miktarına bağlamış, daha sonra ise sermaye ve doğal kaynakların üretimdeki rolünü de dikkate alarak üretim maliyeti ile açıklamıştır. Henüz toprağın mülk edinilmediği ve sermaye birikiminin gerçekleşmediği ilkel toplumlarda, malların birbirleri ile mübadelesinde işe yarayabilecek tek kural, farklı nesnelere elde edilebilmesi için gerekli emek miktarıdır. Avcılıkla uğraşan bir toplumda, bir kunduz yakalamak için bir geyiğe oranla iki kat emeğe ihtiyaç varsa, bir kunduz iki geyikle mübadele edilecek, yani iki geyik değerinde olacaktır. Bu açıdan, iki günlük ya da

iki saatlik emekle elde edilen ürünün iki katı değerinde olması doğaldır. Bu şekilde düşünüldüğünde, emeğin bütün üretimi emekçiye aittir ve bir malı elde etmek veya üretmek için gerekli emek, bir malı satın almak veya değiştirmek için gerekli ölçüyü belirleyen tek unsurdur. Ancak, toprağın mülk edinilmeye başlaması ve sermaye birikiminin hızlanması bu durumu değiştirmiştir. Toprak sahipleri ekmedikleri şeyi biçmeyi çok severler ve sahip oldukları doğal kaynaklar için kira istemeye başlarlar. Bazı kişilerin ellerinde sermaye birikimi oluşmaya başlar başlamaz, insanları çalıştırmak için iş kurmaya yönelirler ve çalıştırdıkları kimselerin ürettiklerini satarak kar elde ederler. Her toplumda her metanın fiyatı, mutlaka bu bileşenlerden biri, ikisi ya da üçünden oluşur. Bir meta artan oranda manüfaktür ürünü oldukça, ücret ve kar bileşenleri, rant bileşenine oranla büyümeye başlar. Her toplumda ortalama bir ücret, kar ve rant vardır. Bu ortalama miktarlar geçerli oldukları yer ve zamanda doğal ücret, doğal kar ve doğal rant olarak adlandırılırlar. Herhangi bir malın fiyatı bu doğal miktarları ödemeye yeterli olduğu zaman bu mal doğal fiyattan satılıyor demektir.

Smith, ücret ve kar düzeyini fiyat kuramı ile açıklamaya çalışmaktadır. Malın fiyatı, ücret, rant ve kar olmak üzere üç unsurdan oluşmaktadır. O dönemde girişimci aynı zamanda kapitalist olduğundan kar, faizi de içermektedir. Bu üç unsur, hem gelirin kaynağını hem de değişim değerini oluşturmaktadır (Unay,1997:180). Ücret, kar ve rantın doğal düzeyleri malların doğal fiyatını belirlemektedir. Ücret ve karların yüksekliği ya da düşüklüğü fiyat seviyesini etkileyen en temel faktördür. Ücret ve karlar yüksek olursa, malın fiyatı artmakta; düşük olursa, fiyatlar da düşük olmaktadır. Buna karşın, rantta durum farklıdır. Rant, fiyatı etkileyen bir unsur değil, aksine fiyat seviyesi, ranta imkân veren bir unsurdur. Smith, rantı emeğin yarattığı değere bağlamış, fakat daha sonraki görüşlerinde ranta da kar ve ücret gibi fiyata vücut veren unsurlardan biri olarak düşüncesinde yer vermiştir.

Smith (1997:53-54), bir ulusun bir yıl içinde elde ettiği ürünün, üç gelir kategorisi arasında bölüştüğünü, işçilerin ücret, sermaye sahiplerinin kar ve toprak sahiplerinin de rant şeklinde yaratılan gelirden paylarını aldıklarını belirtmektedir. Tek tek ele alındığında, nasıl her metanın fiyatı ya da değişim değeri, bileşenlerin birbirinden ya da diğerinden veya üç bileşenden oluşuyorsa, her ülkenin toplam yıllık emeğinin ürününü oluşturan metaların hepsinin değeri topluca ele alındığında yine aynı üç bileşene ayrılmak zorundadır ve bunun o ülkede yaşayan çeşitli insanlar arasında, emeklerinin ücreti, sermayelerinin karı ya da topraklarının rantı olarak bölüştürülmesi gerekmektedir. Ücretler, kar ve rant tüm gelirin olduğu gibi, tüm mübadele değerinin de üç temel kaynağıdır. Tüm diğer gelirler eninde sonunda bu üç kaynağın birinden ya da diğerinden türetilmektedir.

Smith bölüşümü iki yönden ele almış, bir yandan ücret, kar ve rantı fiyat kuramı ile ilişkilendirmiş, öte yandan yaratılan toplam ürünün emek, sermaye ve toprak arasında dağılımını analiz etmiştir. Bölüşüm olgusuna ilişkin olarak Smith'in ortaya attığı temel prensipler, analiz metotları, kavramların formüle edilmiş tarzı, kendisinden sonra gelen iktisatçıları derinden etkilemiştir.

1.2. David Ricardo

Bölüşüm sorununa en çok önem veren düşünür Ricardo'dur. Ricardo, bölüşüm kuramının ekonomik sistemin bütün mekanizmalarının anlaşılmasında bir anahtar fonksiyonu göreceğine inanmaktadır. Keynes, Genel Teorisinin (1969:2) daha ilk sayfalarında Ricardo'nun Malthus'a yazdığı mektuptan şu pasajı almıştır. *“Size göre iktisat servetin nedenleri ve niteliği üzerinde bir araştırmadan ibarettir. Ben tersini düşünüyorum ve onun oluşumunu tamamlamak üzere yarışma halinde bulunan sınıflar arasında sanayi ürünlerinin dağılımı konusuna dair bir*

araştırma şeklinde tanımlanması gerektiğine inanıyorum. Günden güne şu kaniya vardım ki birincinin incelenmesi faydasız ve aldatıcı, fakat ikincisi bilimin öz konusudur”.

Ricardo'ya (1997:57) göre, ekonomi bilimi ulusların zenginliğinin kaynağı ile değil, üretim sonucu yaratılan ürünün üretime katılan üretim faktörleri arasında bölüşümünü benimseyen yasaların ortaya çıkarılması ile ilgilenmelidir. Bölüşüm sorunu, Ricardo'nun ekonomik araştırmalarının odak noktasında bulunmaktadır. Emek, sermaye, makine ve toprağın kullanımı ile yaratılan gelir, üç sınıf (işçiler, kapitalistler ve toprak sahipleri) arasında bölüşülür. Ricardo ekonomi politiğin konusunun yaratılan değerlerin bu üç sınıf arasında, kar, ücret ve rant şeklinde bölüşümünün yasalarının saptanması olduğunu söylerken, gerçekte bölüşüm olgusunu kapitalizmin dinamiğinin belirleyici unsuru olarak ortaya atmaktadır.

Ricardo'ya (1997:27-59) göre, bir malın değişim değerine sahip olması için, faydalı olması gereklidir. Ama fayda tek başına değer ölçüsü değildir. Değişim değerini belirleyen iki unsur, malın az ya da çok oluşu ve üretimde kullanılan emek miktarıdır. Antika eşyalar, eski tablolar gibi bazı malların miktarı, emek kullanılarak artırılmaz. Dolayısıyla bu malların değerini kıt oluşları belirler. Oysa diğer birçok malların miktarı artırılabilir. İşte bu mallar için değişim değerini belirleyen, üretimleri için harcanan emek miktarıdır. Üretimde kullanılan araç, gereç ve makineler emeğin verimliliğini artırarak daha az emek kullanımı ile üretilmelerini sağlamaktadır.

Ricardo'nun temel amacı bölüşümü belirleyen faktörleri incelemek ve rant, ücret ve karın gelecekte izleyecekleri seyri araştırmaktır. Ricardo'nun bölüşüm kuramı, üç ana varsayıma dayanmaktadır. Bunlardan birincisine göre, ekonomide azalan verimler yasası geçerlidir. Çünkü, tarım arazisi ne sınırsız miktardadır ne de niteliğinde bir türdeşlik vardır. İkincisi, Ricardo ücretler ne zaman asgari geçim düzeyi üstüne çıkarsa nüfusun hızla artacağını ve ne zaman ücretler bu düzeyin altına düşerse nüfusun da düşeceğini iddia eden Malthuscu nüfus yasasını kabul etmektedir. Son olarak, Ricardo, ekonomik gelişmede kilit rol oynayan sermaye birikimi için karın kamçılayıcı bir etmen niteliğini taşıdığını varsaymaktadır (Hollander, 1987:195-196; Peterson,1976:452). Ricardo'nun bölüşüm kuramı tarımdaki azalan verim yasasına dayanmakta olup, bu modelde azalan verim, giderek daha az verimli toprakların ekilmesi ve bunun sonucunda, istihdam düzeyi arttıkça, işgücü verimliliğinin azalması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bununla beraber, Ricardo'da azalan verimin nedeni sadece bu değildir; belli bir toprak parçası üzerinde giderek daha fazla işgücü kullanılması da verimin azalmasına neden olmaktadır. Gelir paylarının ne yönde değişeceği, verimin azalma hızına bağlıdır. Ancak, azalan verim yasası geçerli olduğu sürece, birikimin belli bir aşamasından sonra karların payı azalmakta, rantın payı ise artmaktadır (Akyüz,1980a:22-23).

Her sınıfın rant, kar ve ücret adları altında aldıkları paylar toplumlara göre farklılıklar gösterir. Ricardo'ya (1997:61-76) göre rant, toprağın özgün ve yok edilemez güçlerini kullanarak elde edilen üründen toprak sahibine ödenen parça olup, verimli toprağın insanların artan ihtiyaçlarına göre kıt olmasının bir sonucudur. Nüfusun hızlı artışı ve doğanın cimriliği nedeni ile doğal kaynakların kıtlığı rantın nedenidir. Nüfus artışına paralel olarak, daha az verimli topraklar işletmeye açıldığından azalan verimler yasası nedeni ile zaman içerisinde fiyatlar yükselir ve toprak sahibinin rantı artar. Rant, toprağın verimli olmasından değil, aksine verimli toprakların kıt olmasından doğmaktadır. Verimli toprakların bol olduğu dönemlerde rant mevcut değildir. Malların değeri ve piyasa değişim oranı emeğin verimliliği tarafından belirlendiği için rant, toprağın yarattığı ilave bir değer değil, yaratılmış değer bir parçasıdır.

Ricardo'nun ücret kuramı, rant ve fiyat kuramı ile uyum halindedir. Ücret, esas olarak çalışanların kendilerini devam ettirmelerinin maliyeti olarak görülür. Tıpkı fiyat kuramında

olduğu gibi, ücretin de bir piyasa değeri, bir de doğal değeri vardır. Piyasa değeri geçici bir süre için doğal değer altında ya da üstünde olabilir. Ücrette aynı kurala tabiidir. Piyasa da arz ve talep, diğer malların fiyatında nasıl doğal fiyat etrafında bir hareket meydana getiriyorsa, aynı durum ücret için de söz konusudur. Ricardo'ya (1997:85-97) göre, ücretler, doğal düzeyine uyma eğilimindedir. Sermayedeki artış, emek talebinin yükselmesi doğrultusunda bir dürtü yaratıyorsa ve sermaye artışı hem tedrici hem de devamlı ise, o zaman emeğe olan talep, insanların çoğalması için sürekli bir dürtü oluşturacak, artan nüfus artışı işçi miktarını çoğaltarak piyasada gerçekleşen ücretlerin doğal seviyesine inmesine neden olacaktır. Piyasa ücretleri uzun süre doğal ücretlerin üzerinde kaldığı zaman, uzun dönemde, nüfus artacak ve artan işgücü arzı ücretlerin asgari düzeye inmesine yol açacaktır. Ücretleri arz talep mekanizması belirleyecektir. Eğer herhangi bir anda işgücü talebi işgücü arzından daha büyük olursa, ücretler asgari geçim düzeyinin üzerine çıkacaktır.

Ricardo, ücretlerin asgari geçim düzeyinde olduğunu varsaymaktadır. Ricardo'nun bölüşüm kuramında, ücretler asgari geçimlik düzeyde veri iken, gelir çekişmesi rantiyeler ile kapitalistler arasında olmaktadır. İstihdam düzeyi arttıkça, karlar rant tarafından yutulacaktır. Ancak, işçiler ücretlerinin artmasını sağlayabilirlerse, bu rantın değil, karların aleyhine olacaktır. Reel ücretlerdeki artış kar oranını azaltacaktır. Rant ise ücretlere bağlı değildir ve sadece üretimin teknik koşullarının belirlediği azalan verim sonucu ortaya çıkmaktadır (Akyüz,1980a:25). Ricardo, kar ve rant arasındaki bölüşümün, buğday üretiminde zaman içinde daha verimsiz topraklarda üretime geçirdikçe kötüleşen emek üretkenliği dolayısıyla rantın yükselmesi ve karın düşüşü ile sonuçlanacağını belirtmektedir.

Kar ise artıktır. Satış fiyatından iki faktörün payı çıkınca kalan artı (kar) yada eksi (zarar) girişimciye kalır. Ekonomide ücretler ve rantlar sürekli arttığından karlar düşme eğilimi gösterir (Ricardo, 1997:100). Bu gelişme sonucu karlar sıfır olursa ekonomi durgunluğa sürüklenir. Bu görüşleri ile Ricardo kötümser bir iktisatçı olarak kabul edilmektedir. Ekonominin bütünündeki sermaye birikimi tarımda giderek daha az verimli toprakların kullanılmasına, bu da işgücünün verimliliği ile kar oranının düşmesine yol açmaktadır. Kar, bir yandan birikimin kaynağını, diğer yandan da amacını meydana getirdiği için kar oranındaki düşüş, giderek birikim oranının azalmasına ve sonunda da birikimin ortadan kalkmasına yol açmaktadır. Diğer bir ifade ile, sermaye birikimi karların düşmesine, bu da birikimin ortadan kalkmasına neden olmakta ve kapitalizm uzun dönemde karın ve birikimin mevcut olmadığı, nüfusun değişmediği durgun bir duruma ulaşmaktadır. Ricardo'nun modeli sermaye birikimi ile bölüşümün karşılıklı ilişkileri üzerine kurulmuştur: kar sermaye birikiminin kaynağı olmakta, sermaye birikimi ise bölüşümü ve karı belirlemektedir (Akyüz, 1980a: 60, 3).

Ricardo'da üretim faktörü kavramı yoktur. Ondaki temel kavram sınıflar ve iktisadi artıktır. Bundan dolayı da fiyatların oluşumuna hep bölüşüm yönlü bakmıştır. Marjinal toprakların tarıma açılmasıyla, emeğin verimi düşmekte, toplumsal olarak verilmiş ücret sabitken bu, ekonomideki genel kar haddini düşürmekte ve dolayısıyla rantın yükselmesine ön ayak olmaktadır (Divitçioğlu, 1982:66).

Toplumsal çıkarlar arasındaki uyumsuzluk Ricardo'yu devlet müdahalesinin gerekliliği düşüncesine götürmemiştir. Ricardo'nun gerek toplumsal sınıflar arasındaki çıkar çatışmalarını vurgulayan görüşleri gerekse değeri emeğe bağlayan düşüncesi, çok farklı yaklaşımlara esin kaynağı olmuştur. Ricardo'nun analizinin önemi, hem azalan kar oranı ön kabulü ile Marx'ı, hem de marjinal verim analizi ile marjinalistleri etkileyerek kendinden sonraki iktisatçılığın şekillenmesinde büyük rol oynamış olmasındadır.

1. 3. Thomas Robert Malthus

Malthus, doğal yasalara ve liberal doktrine inanması bakımından Smith ve Ricardo ile birlikte klasik iktisadi ekolün kurucuları arasında yer almaktadır. Smith'in bireylerin kişisel çıkarları için çaba gösterirken tüm toplumunda refahının en yüksek düzeye erişeceğine olan inancı ile kendini gösteren iyimserliği, Malthus'ta yerini kuşkuya ve kötümserliğe bırakmıştır. Malthus sanayileşmenin daha geliştiği bir dönemde görüşlerini oluşturmuş ve tarım kesiminde azalan verimler yasasından büyük ölçüde etkilenmiştir (Ölmezogulları,1996:51).

Malthus, üretim teknolojisinin ve biyolojik yasaların özelliklerinden evrensel bir nüfus ve ücret kuramı çıkarma peşindedir. Malthus'un (1798:24) nüfus kuramına göre, gıda maddeleri üretimi aritmetik bir diziye göre artarken, nüfus geometrik bir diziye göre artmaktadır. Nüfus artışı kendi haline bırakıldığı takdirde, nüfus her 25 yılda iki katına çıkacaktır. Oysa bu süre zarfında gıda maddeleri sadece aritmetik bir hızla artmaktadır. Gıda maddelerinin hızla çoğalan nüfus karşısındaki yetersiz kalması sosyal sınıfların sefaletini daha da artıracaktır. Nüfus yoğunluğunun hızla arttığı böyle bir dünyada, doğanın geniş sofrasında yeni doğacak yoksul çocuklar için boş yer bulunamayacaktır (Ross, 1998:22).

Malthus'un ücret kuramı ise nüfus kuramına dayanmaktadır. Eğer nüfus artışı ahlaki sınırlamalarla gereği gibi kontrol altına alınmazsa reel ücretler geçim ücretlerine kadar düşecektir. Malthus, ücret seviyelerinin ücret fonu ile işçi sayısı arasındaki oran tarafından belirleneceğini düşünmüştür. Genellikle ücret fonu sermaye miktarının belirli bir oranı olarak düşünüldüğü için nüfusun dolayısı ile işgücünün artması ücreti en düşük ücret olan geçim ücretine doğru inmeye zorlayacaktır (Dinler, 2002:421). Nüfus artışının gıda arzına sıkı bir biçimde bağlılığını vurgulayan Malthus'un nüfus kuramı, geçimlik ücret kuramını tamamlayıcı niteliktedir.

Malthus'a göre eğer ücret fonu sabitse ve nüfus ile işgücü artıyorsa bunun sonucunda sadece ücretler düşmekle kalmaz, aynı zamanda rantlar da yükselir. Rantın ortaya çıkmasının nedeni toprağın kendini ekip biçenlerin yaşamı için gerekli olandan daha çoğunu üretmesidir. Bu durum rantın tanrının cömert hediyesinden kaynaklandığını ve monopolist bir kıtlık olmadığını göstermektedir (Blaug,1985:80-81). Ricardo rantı doğanın cimriliğinden doğan bir gelir türü olarak ele alırken, Malthus rantı gerçek bir servet kaynağı olarak görmektedir. Malthus'a (1815), göre, insanların elindeki verimli topraklar sınırlıdır. Nüfusun az olduğu dönemlerde, toprak görelisi olarak bol olduğu için bu dönemlerde toprak sahiplerine ayrıca bir gelir (rant) ödemeye gerek yoktur. Fakat nüfus arttıkça, verimli topraklar azalır, daha az verimli topraklar tarıma açılır. Bu topraklarda daha yüksek maliyetle elde edilen ürünler, gıda maddelerinin fiyatlarını oluşturacakları için, daha önceleri ekim yapılan ve yüksek verim getiren toprakların ürünleri prim yapar. Yeni ürün fiyatları eskilerin maliyetlerinin üzerinde olduğundan dolayı, eski topraklar yüksek gelir sağlar. İşte bu durum rantı meydana getirir ve yüksek verimli toprakların sahiplerine bu fiyat farkı rant olarak ödenir. Malthus nüfus kuramını toprak faktörünün sınırlı olduğu varsayımı üzerine dayandırdığı için azalan verimler yasası ve toprak rantı kuramları birbirini tamamlamaktadır.

Malthus, geçim aracını yiyecek miktarı olarak tanımlayıp, toprak ve tarımdaki sınırlı teknik gelişmeler cinsinden dikkate alınca, gıda maddelerindeki aritmetik artışın, nüfustaki geometrik artışa yetişememesi gayet doğal görünmektedir. Dahası bu iddiayı kanıtlamak için kullanılan sihirli kavram olan azalan marjinal verimlerin analiz aracı olarak bölüşüm kuramına yerleştirilmesi, Malthus'u haklı çıkartmaktadır. Çünkü Malthus, sadece toprağın işlenmesinin artan maliyetli olduğunu kabul etmekle kalmamış, bunun üretim kısıtlarının dengelenmesi sürecinde diğer faktörlerin verimliliğini de azaltacağını ileri sürmüştür. Ancak,

azalan marjinal verimler, belli teknik seviyede değişen faktör oranlarının verimleriyle yakından ilgilidir. Halbuki sabit olarak gelişen teknolojik koşullar atında bile belli bir alanda çalışan ve büyüyen nüfusun oluşturduğu dinamik programlamanın yol açacağı sonuçlar oldukça önemsenmelidir (Kök,1999:127-128).

Malthus, klasik ekole, hem içerik hem de metodoloji yönünden önemli katkılarda bulunmuştur. Malthus'un nüfusun artmasına bağlı olarak, verim bakımından daha düşük kaliteli toprakların ekime açıldığını dikkate alması değer probleminin daha iyi anlaşılmasına neden olmuş, rant kuramı ile değer kuramı arasında köprü kurulmuştur. Bununla birlikte, bölüşüm olgusu üretim maliyetleri açısından ele alınmadığından değer probleminde talep unsurunun rolü henüz tam olarak aydınlatılamamıştır.

1. 4. Jean Baptiste Say

Klasik okulun Fransız temsilcisi olan Say'a (1803:55) göre, iktisat biliminin konusu iktisadi olaylar ve faaliyetler arasında yer ve zaman bakımından değişmez ilişkiler kurmaktır. Bu bağlamda, üretim faktörleri arasında çatışma değil, bir uyum söz konusudur. İnsanların gereksinimlerini karşılamak için, doğanın, emeğin ve sermayenin üretken hizmetlerini birleştirmek gerekir. Doğa, insan ve onun araçları ile sürekli işbirliği içindedir. Sermaye ise, insan emeği ile doğa arasında bir buluşma noktasıdır. Üretimin üç unsurunu (doğa, emek, sermaye) birleştirip mevcut talep ile orantılı bir tarzda üretici hizmete çeviren ise girişimcidir.

Say'a (1803:58) göre, mallara olan talebi belirleyen faydadır, talebin boyutunu sınırlandıran ise, üretim maliyetidir. Çünkü üretim maliyeti, üretim yaparken tüketilen üretken hizmetlerin değerinden başka bir şey değildir. Üretken hizmetlerin değeri de bu hizmetlerin nihai sonucu olan malların değerinden başka bir şey değildir. Fayda ya da tüketicinin bir mal veya hizmete değer verme şekli, o mal ve hizmeti üretimini belirlemektedir. Mal ve hizmetlerin değeri son tahlilde fayda tarafından belirlenmektedir. Eğer bireyler bir ürünü talep etmezler veya ona ihtiyaç duymazlarsa, onu üretmek için ne kadar emek sarf edildiğinin hiçbir önemi yoktur. Say, marjinal fayda kuramını keşfedemese de, mal ve hizmetlerin nihai fiyatını maliyetin değil, faydanın belirlediğini tespit etmek suretiyle ona epeyce yaklaşmıştır (Skousen, 2003:55).

Girişimciyi üretimin ve gelir dağılımının "kilit şahsiyeti" olarak kabul eden Say, liberal bir ekonomide, girişimcinin motor rolü oynadığını belirtmektedir. Üretimi girişimci yönetmektedir. Bu bağlamda Say, girişimci ile sermaye sahibini birbirinden ayırmaktadır. Sermaye sahibi girişimci olabilir. Yalnız, sermaye sahibi olmadan da girişimci olmak olasıdır. Girişimci sermayedardan tamamen ayrı bir kategoridir ve onunla özdeşleşme zorunluluğu bütünü ile yoktur. Girişimciyi sermaye sahibinden ayıran özellikler, girişkenlik, beceriklilik, düzeltme ve yönetme gibi nitelikler, iyi karar verme ve değerlendirme gibi hususlardır. Say'a göre, Ricardo ve Malthus, sermaye sahibi ile girişimciyi birbirine karıştırmıştır. Girişimcinin üretimdeki rolüne ve önemine vurgu yapan Say, girişimcinin elde ettiği karı çalışma ve emek karşılığı olarak görmektedir. Ender bulunan ve niteliği yüksek olan bir çalışma söz konusu olduğu ve riski bulunduğu için, girişimcinin elde ettiği kazancın seviyesi yüksek olmaktadır. Bu bağlamda, Say, girişimciyi üretimin ve gelir dağılımının motoru yapmaktadır. Üretime katılan diğer unsurlara gelir dağıtan girişimci olup, onun sayesinde ürünler için ödenen fiyatlar üretken çeşitli hizmetler arasında paylaşılmaktadır. Farklı hizmetler ise, endüstriler arası tüketim ihtiyacına göre paylaşılır. Bölüşüm kuramı, değişim ve üretim kuramları ile ahenkli bir tarzda uyumlaşır (Hamitoğulları:1986,132-133).

Say, Smith ve Ricardo'dan farklı olarak emek değer kuramı ile uğraşmamış, üç üretim girdisini de aynı önemde sayarak Neoklasik alternatif maliyet kuramının ve uzun dönem fiyatı sadece üretim maliyetine bağlamayıp fiyatı da içermekle Neoklasik talep kuramının öncülüğünü yapmıştır (Kazgan,1993:70). Alternatif maliyet kuramı bir malı elde etmenin maliyetini diğer malı elde etmekten vazgeçmeye bağlamaktadır. Bu açıdan klasiklere hakim olan reel maliyet görüşü ile bağdaşır niteliktedir. Nitekim reel maliyet kuramının daha sonraki ifadesi böyle bir köprünün kurulmasına çalışıldığını gösterir.

1. 5. Nassau William Senior

Senior, Ricardo'nun emek değer kuramını reddederek yerine sübjektif değer kuramını ikame etmeye çalışmıştır. Senior'a (1836:2.3) göre, değer, mal ve hizmetleri üretmenin zahmeti ve maliyetine bağlı olmayıp, aynı zamanda o malların faydalarına da bağlıdır. Değeri belirleyen değişkenlerden biri kıtlık, diğeri talep ve faydadır. Malların faydası, piyasada talep yönünde belirlemekte ve mübadele değerinin oluşmasında maliyetlerle birlikte rol oynamaktadır. Senior, bir malın sağladığı faydanın o malın tüketilen birimleri arttıkça azaldığını keşfetmiş, fakat bu gözlemini kıtlık ile malın marjinal birimi arasındaki ilişkiyi kuracak şekilde teorik bir yapıya oturtamamıştır.

Senior, emek değer kuramının *laisser-faire*'le bağdaşmayan yönünü üretimde gereken reel fedakârlığın emek ve imsak olduğunu söylemekle gidermeye çalışmıştır. Kar, cari tüketimden vazgeçmenin gerektirdiği öznel fedakârlığın karşılığıdır. Böylece Smith' in sık sık tekrarladığı bir şeyi elde etmenin reel maliyetinin "onu elde etmek için gerekli uğraş ve sıkıntı" olduğu fikrinin benzeri sermaye içinde bulunmaktadır. Sermayenin karı da bir fedakârlık karşılığıdır. Buna göre faiz paranın kullanımından, dolayısıyla vereceği tatminden vazgeçmenin bir karşılığıdır. Senior'un imsak'ten kastettiği malların gelecek yerine bugün tükenmek için varolan tercihin yenilmesi, yani zaman tercihinin yenilmesidir. Senior'a göre, sermaye birikiminin özünde fedakârlık vardır. Bu nedenle sermayenin, bu fedakârlığı örtecek pozitif bir getiri elde etmesi gerekir. Senior, sermaye ve emek geliri için ortak bir açıklama bulduktan sonra her ikisinin de fiyatını da kıtlığa bağlamıştır. Senior'un önemi sermayenin gelirin de emek geliri gibi haklı olduğunu göstermeye çalışmasıdır (Kazgan,1993:71).

Senior'a göre, Ricardo'nun göremediği şey, sermaye kullanımının, sadece ürün ortaya çıkıncaya kadar uzun bir bekleme süresini gerektirmekle kalmayıp, aynı zamanda daha verimli olması ve sermayenin getirisinin hem beklemenin verimliliğine hem de beklemenin maliyetine ve zahmetine dayanmasıdır (Savaş, 1997:369). Senior, fayda konusundaki analizi ve üretimde sermayenin rolü üzerinde durması ile Neoklasik ekole geçiş aşamasını temsil etmektedir.

1. 6. John Stuart Mill

Mill (1848:155) bölüşümü, belli bir tarihsel ortamda ve o döneme ait mülkiyet ilişkilerinin sonucu olarak ele almaktadır. Üretim yasaları, zenginlik ve bölüşüm yasaları ayrı ayrı niteliktedir. Sadece üretim yasaları evrensel bir niteliğe sahiptir. Gelir bölüşümü ile ilgili yasaları, tamamen insani nitelikler doğrultusunda kurumsal yapı düzenlemektedir. Mallar bir kez üretildikten sonra insan denilen unsur, ister bireysel isterse kolektif olarak bu mal ve hizmetlerin dağıtımını dilediği gibi paylaşırabilir. Bölüşümün temelinde insan unsuru bulunduğundan zenginliklerin paylaşımı toplumsal alışkanlıklara bağlıdır.

Mill bu yaklaşımı ile hangi ekonomik kategorilerin evrensel olduğu ve hangilerinin tarihsel bir yapıyı yansıttığı konusunda uzun yıllar sürececek bir tartışma başlatmıştır. Mill'in üretim yasaları ile bölüşüm yasalarını birbirinden ayırması, ona Ricardocu düşüncelerini

Malthus ve Ricardocu ekonomik ilkelerle bağdaştırma olanağı sağlamıştır. Bu ayırım daha sonraki Neoklasik iktisatçılarca kabul edilmez görülmektedir. Çünkü böyle bir ayırım, üretim faktörleri gelir paylarının üretim sürecinden ve değişim değerlerinin belirlenmesinden ayrı olarak belirlenemeyeceği anlamına gelir. Buna rağmen bu ayırım Mill'in reformcu amaçları yönünden yararlı olmuş ve ona sosyal adalet sorununu üretim etkinliği sorunundan ayrı olarak ele alıp çözüme olanağı vermiştir (Savaş, 1997:446).

Mill, Ricardo'nun teorik şemasını kabullenmiş, artan maliyetli üretim sürecinde değer belirlenmesini Ricardocu gelenek içinde ele almıştır. Mill, "bir kapitalist için üretim maliyeti zaman birim emek değil, aynı zamanda ücret büyüklüğüdür" diyerek, mal miktarındaki emek bileşeni oranı aynı kalsa bile, diğer nedenlerle ücretler yüksek veya düşük olabileceği için, değer kısmen ücrete bağlı olduğunu savunmuştur. Değerin aynı zamanda faktör gelirleri açısından kara da bağlı olduğunu vurgulayan Mill, üretim için sermayenin gerekli olduğunu, bu nedenle ürünlerin değerini belirlemede sadece ücretlerin değil, sermayenin getirisinin de hesaba katılmasının gerektiğini fark etmiş, ancak çözümlenmede kendinden öncekileri aşmamıştır (Kök, 1999:159; Skousen, 2003:136).

Mill (1848:9) bölüşüm sorununu malların değişim değerinden önce ele alarak incelemiştir. Çünkü faktör paylarının kuramsal yapı tarafından belirlendiğini kabul etmektedir. Mill, başlangıçta ücret fonu kuramını benimsemiş, ancak daha sonra bu görüşünü değiştirmiştir. Mill'e göre, kar oranı iki unsura dayanır. Bunlardan birincisi üretim miktarı, ikincisi ise bu üretimin işçiler tarafından ücret olarak alınan kısmıdır. Mill, karın tanımını Senior'den ödünç almıştır. Kar, sakınmanın ödülüdür. Sakınmanın ödülü daha belirgin bir biçimde net kar ve faiz olarak ikiye ayrılmalıdır. Çünkü brüt kar girişimcinin katlandığı risk ve yaptığı yönetimin karşılığını da içerir. Böylece Mill, Senior'den ayrılır ve faiz ile karın farklı fonksiyonların ödülü olduğunu vurgular. Kar oranı ücretlere, daha yerinde bir deyişle emek maliyetine dayanır. Mill, zaman içerisinde tasarrufu sifira indirecek bir düzeye düşeceğine inanmaktadır. Toprak arzının sınırlı olması tarımsal üretim artışını sınırlayacaktır. Bu durumda ücretler ve rantlar kar payına saldıracak ve sermaye birikimi ile nüfus artışı azalacaktır. Eğer insanlığın doğa üzerindeki kontrol gücü artmazsa bu eğilimler devamlılık kazanacak ve sonunda bir durgunluk dönemine girilecektir.

Klasik ekolde geleneksel yaklaşıma farklı bir nitelik kazandıran Mill'in en büyük özelliği, hem adeta ansiklopedik bütünlüğü temsil eder nitelikte paradigmanın zirvesindeki duruşuyla, hem de dönemin koşullarına uygun bir tarz ve üslup ile sosyal reform politikalarını paradigmaya taşıması, liberalizm, sosyalizm ve müdahalecilik arasında köprü olmasıdır.

2. KLASİK BÖLÜŞÜM KURAMININ ELEŞTİRİSİ: KARL MARX

Marx'a göre iktisadi yasalar, toplumların tarihsel gelişmelerinin her aşamasında bu aşamayı karakterize eden üretimin toplumsal ilişkileri tarafından belirlenir. Tarihsel süreç içerisinde üretimin toplumsal ilişkileri değiştikçe, iktisadi yasalar da değişir. O halde, klasik iktisatçıların düşündüğü gibi her toplum ve bütün zamanlarda geçerli olan evrensel yasalardan söz edilemez. Klasik iktisatçıların söz ettikleri yasalar, ancak toplumların gelişmesinde bir aşama olan kapitalizme özgü olan üretim ilişkilerinden hareketle değerlendirilebilir. Gelişme derecesi veya üretim biçimi ne olursa olsun, her toplumda temel toplumsal faaliyet, ekonomik faaliyet, bunun temel üretim faaliyeti ve temel üretim ilişkisi mülkiyet ilişkisidir. Bölüşümü, üretim tayin etmektedir. Belli bir sınıf yapısı belirli üretim ilişkilerinden türemektedir. Sınıflı toplumlardaki çeşitli üretim ilişkileri, dolaysız üreticiler tarafından yaratılan artı ürüne el koymanın farklı mekanizmaları ile tanımlanır (Selik,1974:41). Marx, kendisinden önceki

klasik iktisatçıları, toplumların tarihsel gelişim sürecinin her aşamasının kendine özgü içsel dinamiği olduğunu görememekle suçlamaktadır.

Klasik ekonomi politiğin analitik yöntemini ve sonuçlarını eleştiren Marx, bölüşüm ilişkilerini belirleyen temel etmenin üretim ilişkileri olduğunu belirtmektedir. Klasik iktisatçılar toplumu toprak sahipleri, işçiler ve kapitalistler olmak üzere üçlü bir ayrıma tabi tutmuşlardır. Marx'ta bu ayrım işçiler ve kapitalistler olarak ikili ayrıma dönüşmektedir. Toprak sahiplerinin çözümlenmeden düşmesi, kapitalizmin gelişmesi ile birlikte bu sınıfın görece ağırlığını kaybetmesinin bir sonucudur. Kapitalizm ile birlikte üretim araçlarının sermaye, işgücünün de bir mal haline gelmesine paralel olarak, temel bölüşüm kategorileri ücret ve kar olmuştur. Bu durumun doğal bir sonucu olarak, klasik kuramdaki üç sınıf arasındaki çelişki, Marx'ta kapitalistler ve işçiler olarak iki sınıf arasındaki temel çelişkiye indirgenmiştir. Bölüşüm sorununu sınıfsal açıdan ele alan Marx'ın hareket noktası artık değer oranıdır. Bu oran iki sınıfın karşılıklı gelir paylarını belirlemektedir. Marx bölüşümü açıklarken, değerden hareketle artık değere, artık değere dayanarak kara ulaşmakta ve genel bir kar oranının nasıl meydana geldiğini gösterdikten sonra değerlerle fiyatlar arasındaki ilişkinin nasıl kurulduğunu açıklamaktadır.

2. 1. Emek Değer Kuramı

Marx, bölüşüm sorununu esas olarak değer sistemi içinde çözmektedir. Ricardo'nun değer kuramını benimseyen Marx'a (1979:112-118) göre değer temeli emektir. Kapitalist üretimde her metanın iki niteliği vardır; maddi özellikleri dolayısıyla kullanım değeri ve toplumsal emeğin bir bölümünün harcanmış olması nedeniyle değişim değeri. Doğada hazır bulunan emek harcanmaksızın üretilen bazı malların, değişim değeri olmaksızın kullanım değeri olabilir. Ancak, değişim değerine sahip olabilmek için, bir metanın kullanım değeri olması zorunludur; kullanım değeri olmayan bir malın üretimi için emek harcanması düşünülemez. Bir metanın değişim değerinin ölçüsü, üretime harcanan toplumsal bakımdan gerekli emek miktarıdır. Toplumsal bakımdan gerekli emek zaman, herhangi bir kullanım değerini, toplumsal üretimin normal koşulları, ortalama beceri ve iş yoğunluğu ile üretmek için gerekli olan emek zamandır. Piyasada malların mallarla değişimi, aralarında eşit bir faktörün varlığını gerektirir. Bu faktör, malların üretiminde kullanılan emek miktarıdır. Değer fazlası yaratabilen tek üretim faktörü olan emek, tüm değerlerin esası ve ortak ölçüsüdür. Gerek mallar gerekse sermaye kristalleşmiş emekten başka bir şey değildir.

Klasik ekonomi kuramına taban tabana zıt düşünce geliştirmesine rağmen Marx da Ricardo gibi değer esasını emek ile açıklamıştır. Bu bağlamda, Marx, Ricardo'nun emek değer kuramını daha sistematik hale getirmiştir. Ancak, Marx'ın emek değer kuramı Ricardo'nunkinden önemli bir noktada farklıdır. Ricardo, emek değer kuramını nispi fiyatları açıklamak için kullandığı halde, Marx bunu dar anlamda nispi fiyatlarla ilgili bir hipotez olarak ileri sürmemiştir. Metaların içerdiği emek Marksist bölüşüm kuramında onların değerini belirlemeyip, değer özünü oluşturur (Kazgan,1993:290-291).

İşgücünün değeri bizzat emek faktörü tarafından tayin edilirken bu değer, diğer her meta içinde geçerli olduğu gibi bu özel maddenin/girdinin üretimi ve dolayısıyla da yeniden üretimi için gereken emek zaman tarafından belirlenir. Bir malın değeri, o malın üretiminde kullanılan üretim araçlarının içerdiği dolaylı işgücü ile bu araçları kullanarak malın üretimini sağlayan dolaysız işgücünden oluşmaktadır. Dolaylı işgücü, malın üretiminde kullanılan çeşitli üretim araçlarının miktarlarıyla, bu araçların birim değerine bağlıdır. Bu nedenle, mallar birbirlerinin üretiminde üretim aracı olarak kullanıldığı ve süreçler arasında teknolojik bağımlılık ortaya çıktığı zaman, bir malın değeri, sadece o malın üretim koşullarına değil, o

malın üretiminde dolaylı veya dolaysız olarak kullanılan bütün malların üretim koşullarına bağlı olacaktır. Bu koşullar, üretim süreçlerinin mal ve işgücü girdi katsayıları ile tanımlanmakta ve değerler bu katsayılardan türetilmektedir. Bununla beraber, gerek Ricardo, gerek Marx, üretim süreçlerinin verileri olan bu katsayılardan değil, doğrudan doğruya değerden hareket etmektedirler. Bunun arkasında yatan indirgeme sürecinin saptanması, emek değer kuramının temelindeki üretimin nesnel koşullarının belirlenmesine olanak verdiği gibi, bu indirgemedede gizli varsayım ve ilişkilerin ortaya çıkmasını da sağlamaktadır (Akyüz, 1980b:11-12). Marx'ın emek değer kuramı bir yandan üretilen metallerin mübadele esaslarını saptarken, diğer yandan değerın sınıfsal bir temele göre nasıl ayrıştığını göstermektedir (Divitçioğlu, 1982:9).

Marx ile Ricardo arasındaki temel fark analitik yöntem farkı değil, analitik yöntemin kullanım biçiminde diğer bir deyimle soyutlamanın ve ulaşılan kavramsal çerçevenin niteliğindedir. Marx'da değer Ricardo'nun aksine sadece üretimin teknik ilişkilerinden türetilen niceliksel-değer sorunu olarak değil, üretimin toplumsal ilişkilerinden türetilen niteliksel-değer sorunu olarak ta ortaya çıkmaktadır. Bu durum Marx'ı Ricardo'da olmayan bir artık değer kuramına ulaştırmaktadır (Akyüz,1980a:4-5). Marx, değer analizinden hareketle karın kökeninin artık değer olduğunu ve artık değer tarafından belirlendiğini göstermeye çalışmaktadır.

2.2. Artık Değer Kuramı

Mübadele değerinin kaynağı artı değerdir. Gereksinimlerini doğrudan doğruya kendi emeğiyle karşılayan kişi, sadece kullanım değeri üretmiş olmaktadır. Malların üretimi için ise, yalnızca kullanım değerinin değil, aynı zamanda başkaları için kullanım değerleri yani mübadeleye konu olan sosyal kullanım değerlerinin üretilmesi gerekmektedir. Marx'ın değer ve fiyat sistemiyle ispat ettiği şey, kapitalizmin nüfusun minimum biyo-sosyal yaşam standartları üzerinden bir artık değer ürettiğidir. Marx üretim sürecinin artık yarattığını gösterirken bu artığın sadece emeğe atfedilebileceğini öne sürmektedir (Brunhoff, 1992:15-16; Brewer, 1997:1-3).

Marx (2000:224-225), artık değer kuramı ile, kapitalist sistemde, rant, kar ve faiz gibi gelir türlerinin emek karşılığı olmayan kazançların gayri ahlakiliğini ispat etmek istemektedir. Artık değer, bir malın değeri ile o malı üretmek için tüketilen faktörlerin değeri arasındaki farktır. Hammadde, yardımcı malzeme ve iş aletleri üretim sırasında kendiliğinden değer artırmadıkları için sabit sermayeyi, işgücü ise hem kendi geçimine yetecek ücret hem de artı değer doğurduğu için değişir sermayeyi oluşturur.

Marx'a (1979:126-129) göre emeğin değeri yada emeğin arz fiyatı, emeğin bugünkü halinde idame edebilmesi için gereksinim duyulan minimum geçim düzeyini sağlayacak mal ve hizmetlere harcanan emek miktarı ile ölçülür. Emek belli bir iş saatinde kendi arz fiyatına eşit değer yaratır. Fakat kapitalist emeği daha fazla çalıştırarak daha fazla değer elde eder. Emeğin yarattığı değer ile kendi arz fiyatı arasındaki fark emekten alınan artık değeri ifade eder. Artık değeri sermaye mallarına ve doğal kaynaklara sahip olan kapitalist, emek sahibinden almaktadır. Emek üretim sürecinde işgücünün değerinden daha fazla olan bir değer yaratır. İşgücünün değeri, yaşam için gerekli olan tüketim araçlarının üretiminde toplumsal olarak gerekli olan emek miktarı tarafından belirlenir. Fakat işgücü sahibi, bu tüketim araçlarının üretimi için gerekli olan süreden daha fazla çalışır. Örneğin, bu araçların üretimi için 6 saat gerekirken, işgücü 12 saat çalışabilir. 6 saatlik çalışmanın değeri, artık değer olarak kapitaliste gider. İşgücünün faaliyeti ile sadece işgücünün kendi değeri yeniden üretilmekle kalmaz, bir de fazladan bir değer yaratır.

İşçi sınıfının yarattığı toplam değer ile bu sınıfa kapitalistlerin ödediği ücretler toplamı arasında daima bir fark vardır. Bu yüzden işçiler ürettikleri ürünler toplamının ancak bir kısmını elde edebilirler aradaki fark işçilerin ürettikleri ürün fazlasını diğer bir ifadeyle artık değeri verir ve bu fazlalık ilk ağızda kapitalist sınıfa intikal eder: Kapitalist toplumun diğer aylak tabakaları da değer fazlasına ortak olur. Bu durumda üreticiler toplam emeklerinin bir kısmını kendileri için, bir kısmını ise sömürücü sınıflar için harcamaktadır (Boratav, 1969:33-34). Artık değer miktarı 3 faktöre bağlıdır. Bunlar; işgücünün uzunluğu, emeğin verimi ve işçinin reel ücretini oluşturan malların miktarıdır. Bu faktörlerin her biri tek tek veya topluca kapitalist tarafından değiştirilebilir ve artık değer miktarı ve oranı artırılabilir (Savaş,1997:479).

2.3. Kar Haddi Kuramı

Marx'a (2000:150-158) göre, kapitalist birikimin kaynağı kardır. Kar beklentisi kapitalistlerin yatırımlarını etkileyen temel unsurdur. Kapitalisti harekete sevk eden şey, kar elde etme gayesidir. Kapitalist bu amaçla işçilere para ödemekte (M), işçileri çalıştırarak onların emeğini mala çevirmekte (C), bu malı kendilerine mal olan bedelden daha fazlasına satarak (M*), aradaki farktan (M-M*) yani artık değerden diğer bir ifade ile işçiyi sömürme olanağından yararlanarak kar elde etmektedir. Marx gelirin ücret ve kar arasında dağılımını incelemiştir. Azalan verimler kuramını kabul etmediği için rant ile kar arasında bir ayırım yapmamıştır. Marx'a göre karın kaynağı artık değerdir. Marx, karın mallar arasındaki değişimin eşit olmaması nedeniyle ortaya çıkmadığını, aksine, kendi çabasının eşit değişim halinde karı açıklamak olduğunu ve bu yapılmadığı takdirde karın hiçbir zaman açıklanamayacağını belirtmektedir. Dolayısıyla, Marx'ın artık değer kuramı, onu kar haddi kuramına götürmekte ve malların içerdiği işgücü zamanı ile işgücünün değeri arasındaki fark aynı zamanda karı belirlemektedir (Akyüz,1980a:32).

Kapitalist üretim artık değer olanaklar ölçüsünde artırılması ve bunun bir kısmının yeni sermayeye dönüşmesini amaçlamaktadır. Bu yolla sermaye birikimi, artık değer sermayeye dönüşümü sürecini içermektedir. Marx (2000:200-210) sermayeyi sabit sermaye ve değişir sermaye olmak üzere ikiye ayırmıştır. Sabit sermaye, binalar, makineler ve hammaddelerdir. Sabit sermaye malların üretiminde kullanılan bütün üretim araçlarının içerdiği işgücü miktarının toplumsal bir ifadesi olmaktadır. Marx'a göre makineler değer yaratmaz. Ancak, makinelere insan emeği girmiş olduğundan makineler insan emeğine katkıda bulunmakta verimi artırmaktadır. Değişir sermaye ise, işgücünün değeri veya ücretin satın aldığı malların içerdiği işgücü zamanıdır. Artık değeri yaratan değişir sermayedir. Sabit sermaye (c), değişir sermaye (v), ile gösterilirse; firmanın toplam sermayesi (C)=c+v olacaktır. Artık değer sadece değişir sermayeden yani emekten doğar. Kar ise toplam sermayeden yani sabit ve değişir sermayeden sağlanan paydır.

Artık değer oranını (s), toplam artık değeri (S), değişir sermaye (v) ile gösterilirse, artık değer oranı (s) = S / v olur. Artık değer oranı, artık değer değişir sermaye ile olan ilişkisini ifade eder. Kar oranını (k), binaların, makinelerin ve hammaddelerin ortalama kullanım süresini (R) ile ifade edersek, kar oranı, k = S / R (c+v) olarak yazılabilir. Diğer taraftan, s = S / v formülünden S = s.v yazılabilir ve s.v, kar oranı formülünde bulunan S yerine konulursa, k = s.v / R (c+v) olur. Şu halde kar oranının 3 faktöre, artık değer oranına (s), sermayenin organik bileşimine (v / c+v), sabit sermaye rotasyon süresine (R) bağlı olduğu ortaya çıkar (Blaug, 1985:225-294; Selik, 1979:126-127).

Sermaye birikimi hızlanırken teknik yeniliklerin emekten tasarruf sağlayıcı yönde gelişmesi, sermayenin organik bileşimini yükseltici yönde işleyecektir. Sermayenin organik

bileşiminin yükselmesi ise, kar oranının düşmesi sonucunu verir. Kar oranı artık değer oranı ile doğru, sermayenin organik bileşimi ile ters ilişkilidir. Sermaye birikimi ile kar oranının düşmesi için organik bileşimin, artık değer oranından daha hızlı artması gerekir. Yaratılan artık değer çeşitli gruplar arasında paylaşılmakta, sömürü hadleri arttıkça kar hadleri de artmaktadır. Metalar değerleri üzerinden satılırsa, en düşük organik bileşimle çalışan sektörler en yüksek kar oranlarına sahip olmaktadır. Fakat bu durum, rekabete dayalı bir modelde sermayenin hareketliliği varsayımı ile çelişkilidir. Karlar uzun dönemde farklı olamaz. Kapitalin bileşimi sabit sermaye lehine değişirse kar hadleri düşer ve firmalar arası rekabet kar hadlerini eşitliğe doğru yöneltir. Çünkü aynı sektörde aynı mal, aynı fiyattan satılır. Bu soruna ilişkin Marx'ın çözümü, organik bileşimdeki farklılık sonucu, fiyatların uzun dönemde emek değerlerinden sistemli bir biçimde sapacağı ve bu yolla tüm ekonomide kar oranlarının eşitleneceği şeklindedir.

Kapitalist üretim, kar oranını yükseltebilmek için sermayenin organik bileşimini giderek artırır. Fakat sermayenin organik bileşiminin artması, aynı zamanda kar oranlarını aşağıya doğru çeker ve birikim güdüsü giderek azalır. Toplumun üretim güçleri gelişirken bir yandan yoğunlaşma ve merkezileşme sonucu zenginlikler belirli ellerde toplanır. Üretim tekniğinde meydana gelen değişimler sermaye birikimine, sermayeli üretim biçimi ise, toplumun proleterleşmesine neden olur. Azalan maliyetler, düşen karlar, tekelci güç, yetersiz tüketim, proletarya sınıfının kitlesel işsizliği, tüm bu koşullar kapitalist sistemde daha yaygın ve daha yıkıcı bunalımlara yol açar. Bu iç çelişkiler sonucu kapitalist sistem zaman içinde tümüyle çöker.

Marx, klasik iktisadi ekolün tahlil araçlarındaki çelişkiden yararlanarak kapitalizmin mübadele olgusunun emek ürününün tümünün emeğe gitmesini önlediğini, artı değeri kapitalistin ele geçirdiğini, bölüşümün bu niteliği kapitalizmin yasalarından doğduğu için bu sistemde reformun mümkün olmadığını ileri sürmüştür. Neoklasik iktisatçılar bu iddialara karşı, her üretim girdisinin ürüne yaptığı katkıya eşit getiri sağladığını, bunun adil olduğunu, belirli varsayımlar altında toplam ürün bütün girdiler arasında paylaşıldığında geriye hiçbir artık kalmadığını toplam ürünün tükendiğini gösteren bir bölüşüm kuramı geliştirmeye çalışmışlardır (Kazgan,1993:137).

3. NEOKLASİK İKTİSATTA BÖLÜŞÜM

Klasik ekoldeki emek değer kuramı, yerini Neoklasiklerde fayda değer kuramına bırakmıştır (Robinson, 1984:47). Neoklasik iktisatçılar, marjinal fayda ilkesinin tam rekabet piyasalarında mübadele değerini belirlemeye yettiği tezini ortaya atarak, mübadele değerinin kaynağının emek değil, fayda yada kullanım değeri olduğunu savunmuşlardır. Bireylerin ekonomik davranışlarının bir kalıp içinde olmasını belirleyen, toplum ve toplumdaki nesnel koşullar değil, fakat bireyin varsayılan psikolojik tutumudur. Bu anlayışın doğal bir sonucu olarak, bireyi toplum belirlememekte, aksine bireyin değişmez davranışları toplumu belirlemektedir (Divitçioğlu,1982:4).

Neoklasik iktisat fayda değer kuramı ile klasik ekonomi politiğin emek değer kuramına bir alternatif getirerek 1870'lerden itibaren gelişmeye başlamış ve 1890'lardan itibaren bir yönü ile Keynes'e diğer bir yönü ile de 1960'lara kadar iktisat biliminde egemen kuram olma niteliğini korumuştur. Bu gelişme içinde farklı aşamalarda farklı düşünce tarzlarının ve ekollerin ortaya çıktığı görülmektedir. Walras ve Pareto'nun Lozan Ekolü, Marshall'ın egemen olduğu İngiliz Ekolü, Menger, Wieser ve Böhm-Bawerk'in Avusturya veya Viyana Ekolü, Clark ve Fisher'in Amerikan Ekolü bunlar arasındadır. Lozan Ekolü marjinal analizi genel denge ve refah iktisadının temeli yaparken, Marshall bunu piyasa dengesinin analizinde talep ve üretim kuramının birleştirici ilkesi haline getirmiştir. Viyana Ekolü ise, genel denge

ve refah analizinden daha çok, değer ve sermaye kuramı üzerinde durmuştur (Akyüz,1980a:89-91).

3.1. Alternatif Maliyet Kuramı: Menger, Wieser

Neoklasik ekol ihtiyaçların sonsuz, kaynakların ise kıt olduğundan hareket etmekte, her toplumda sonsuz gereksinimler karşısında sınırlı kaynaklarla karşı karşıya kalan bireysel karar alıcıların, bu kaynakları en etkin şekilde kullanmak için fayda ve kar maksimizasyonuna yöneldiklerini belirtmektedir (Dinler,2002:30). Neoklasik düşünce yönteminin mantığını, bu yaklaşımın ekonomik olguları ve piyasa mekanizmasını ele alış tarzında saptamak olasıdır. Neoklasik kuramın hareket noktası bireydir. Buna göre, üretim, tüketim ve birikim gibi ekonomik olgular bireysel karar ve seçimlerin uygulanması sonucunda ortaya çıkmakta ve fiyat mekanizması bu karar ve seçimler arasında uyum ve denge sağlamaktadır. Neoklasik ekolün amacı, gelir düzeyini veri alarak fiyat mekanizması sayesinde, piyasanın bireylerin faaliyetlerini en iyi şekilde düzenleyen bir araç olduğunu göstermektir (Guerrien, 1999:161). Neoklasik iktisadın analiz birimi olan bireyler iki temel ekonomik olgudan tüketim ile karar aldıklarında tüketici, üretim ile karar aldıkları zaman ise üretici olarak ortaya çıkmakta, böylelikle, klasik ekonomi politığın analiz birimi olan sınıflar ve üretim kesimlerinin yerini tüketici ve üretici ayrımı ve bireysel tüketim ve üretim kararları almaktadır (Steinmann, 2003: 6-9).

Tüketiciler gelirlerini, tüketimden sağlayacakları faydayı maksimize edecek şekilde çeşitli mallar arasında dağıtırken fayda maksimizasyonuna yönelmekte, üreticiler ise üretim süreci sonunda elde edecekleri karı maksimize edecek şekilde sermayelerini çeşitli üretim faktörlerine yöneltirken kar maksimizasyonuna yönelmektedirler. Fayda ve kar maksimizasyonunun veri kaynakların sınırlamalarına tabi olması, Neoklasik iktisadın temel uğraşının kıt kaynakların alternatif kullanımlar arasındaki optimal dağılımı şeklinde ortaya çıkması sonucunu doğurmaktadır. Maliyet en geniş anlamda bir fedakarlık, bir vazgeçme olarak ele alınmakta, belli bir kaynağın belli bir kullanımdan çıkarak başka bir kullanıma transferi halinde elde edilen ve vazgeçilen kazançların eşitlenmesi ilkesi hem tüketici hem de üretici davranışlarında temel bir ilke haline gelmekte, üretim maliyeti kavramının yerini alternatif maliyet ve fırsat maliyeti almaktadır (Akyüz,1980a:91-94). Böylece, Neoklasik ekolle birlikte, iktisat bilimi alternatif kullanımı olan kıt kaynaklarla bunların ürünleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bilim haline gelmektedir.

İktisat biliminin ağırlık merkezindeki bu kayma, üretim yanında bölüşüm sorununun ele alınış tarzında da ortaya çıkmakta ve bölüşüm sorunu tamamen farklı nitelikteki bir yaklaşımla incelenmektedir. Bölüşüm bir faktör fiyatlandırması sorunu olarak ortaya çıkmakta ve fiyat kuramının özel bir sorunu olarak ele alınmaktadır. Bu yaklaşım böylece, bölüşüm ve değer kuramlarını birleştirmekte ancak bu bütünleştirmede bölüşüm sorunu ekonomi politikteki önemini ve anlamını yitirmektedir. Ekonomi politikte bölüşüm fiyatlara göre önceliğe sahip olup, üretimin teknik ve toplumsal ilişkileri tarafından belirlenmekte iken, Neoklasik ekol bölüşümü bir fiyatlandırma sorunu olarak ele almaktadır. Bu bağlamda, Neoklasik yaklaşım, faydadan hareketle mal talebine, buradan da faktör talebine ve fiyatına yönelmekte, ekonomi politığın düşünce silsilesini tersine çevirerek, değişim oranlarını nihai analizde, bölüşümden bağımsız olarak belirlemektedir (Akyüz,1980a:95; Başoğlu vd.,1999:5-6).

Bu anlayışın doğal bir sonucu olarak, üretim çeşitli unsurların bir araya gelmesi ile meydana gelen bir süreçtir. Başlıca üretim unsurları sermaye, emek ve toprak olup, bu unsurların her birinin üretim miktarı üzerinde katkıları vardır. Her bir üretim faktöründen ilave bir birim kullanmak üretimi belli bir miktarda artırmaktadır. Bu ilave üretim miktarı ilgili üretim faktörlerinin verimliliğinin kanıtını oluşturmaktadır. Kar, ücret ve rant,

sermayenin, emeğin ve toprağın üretime katkılarının karşılığıdır. Böylece bütün üretim faktörleri, dolayısıyla bu üretim faktörlerinin sahipleri üretime katkı sağladıkları için belli koşullar gerçekleşirse, üretimden kattıkları kadar pay almaktadır. Bölüşüm olgusu böyle ortaya konulunca, üretim faktörlerinin birinin diğerini sömürmesi de söz konusu olmamaktadır (Pasinetti,2003:8-16).

Menger'e (1871:146) göre, üretim sürecinin yapısını ve fiyatlamasını belirleyen olgu emek zaman veya üretim maliyeti değil taleptir. Bir malın değerini belirleyen faktör, ne o malın üretiminde gerekli olan emek veya diğer malların miktarlarıdır ne de bunu tekrar üretimi için gerekli miktardır; daha ziyade o malı elde etmeye bağlı olduğunu bildiğimiz tatminin öneminin büyüklüğüdür. Diğer bir ifade ile değer tamamen faydaya dayanır. Son tahlilde tüm malların değerini tüketici belirler. Menger'in mallara istekleri tatmin etme niteliği atfetmesi ve üretim girdileri değerinin malların beklenen değerinden doğduğunu söylemesi alternatif maliyet kuramının başlangıcı olmuştur (Kazgan,1993:137). Menger, üretim faktörlerini "üst düzey bir mal" olarak düşünmüş ve değerlerinin üretime hizmet ettikleri alt düzeyden bir malın umulan değerine bağlamak suretiyle belirlenebileceğini öne sürmüştür. Bu değer belirlenmesinde en iyi yöntem söz konusu üretim faktörünün bir birimini üretimden çekmek ve bu çekilmenin toplam üretimde yaratacağı etkiyi gözlemlemektir. Toplam üretimde meydana gelen kayıp söz konusu değişken faktörün değerini oluşturur (Savaş,1997:542). Bu değer aynı zamanda söz konusu girdiyi diğer bir malın üretiminde kullanmanın alternatif maliyeti olarak düşünülmektedir.

Menger'in subjektif yaklaşımını sürdüren Wieser (1892:6-10) ise, üretimden çıkarılan faktörün sebep olduğu üretim azalışını değil, aksine o faktörün miktarı artırıldığı zaman yol açtığı üretim fazlasını o faktörün kıymeti olarak kabul etmiştir. Bir üretim girdisinin bir birim azalışı, diğerlerinin de verimini azaltır. Dolayısıyla, toplam üründeki azalış, sadece bir birim girdi azalışı değil, aynı zamanda geri kalan girdilerin azalışına bağlıdır. Girdilere ödeme, üretimden bir birim çekildikleri zaman toplam üründeki azalışa göre yapılırsa toplam ürün geri kalanların verimindeki azalış ile de azaldığı için toplam üründen daha büyük bir ürünün girdilere dağıtımı gerekir. Wieser bunu önlemek için, üretim girdilerine ödemenin bir birim girdiye ilave etmekle toplam üründe sağlanacak artışla yani marjinal verimle belirlenmesi gerektiğini dile getirmektedir. O halde, ölçeğe göre sabit getiri söz konusu olduğunda üretim girdilerine marjinal verimine göre ödeme toplam ürünü tüketmektedir. Etkin kaynak dağılımı, bir üretim girdisinin, bütün kullanım alanlarında getirisinin eşit olmasını gerektirmektedir (Kazgan,1993:138).

3. 2. Marjinal Verimlilik Kuramı: Clark, Wicksteed, Wicksell

Clark, Servetin Bölüşümü (1899:3) adlı eserinde tam rekabet koşulları altında üretim faktörlerinin marjinal verimliliklerine göre pay alması gerektiğini dile getirmiştir. Clark, sadece marjinal verimlilik kavramını bulmakla kalmamış, kendi döneminde bölüşüm kuramını en iyi ve en açık biçimde ortaya koymuştur. Clark, ekonomide statik şartlar altında marjinal verimlilik kuramını bir makro bölüşüm kuramı olarak kullanmıştır. Marjinal verimliliğine göre bölüşümün, aynı zamanda haklı ve adil bölüşüm olduğunu savunmuştur. Clark bölüşümün doğal yasaları bulunduğunu bu yasaların her üretim girdisine ürünü verdiğini söylemektedir. Bu doğal yasalar engellenmedikçe "emek payı olarak kendisinin ayrıca ürettiğini almakta, aynı olgu sermaye için geçerli" olmaktadır. Üretim girdileri arasındaki rekabet, birim başına girdi getirisini kendi marjinal verimine eşitlemektedir. Ücret haddi emeğin, faiz de sermayenin marjinal verimliliğine eşittir (Kazgan,1993:139).

Clark, gelir bölüşümü kuramını azalan verimler ilkesine dayandırmış ve bu ilkeyi çok önceleri Ricardo'nun yaptığı gibi sadece toprak faktörüne değil, üretim faktörlerinin hepsine uygulamıştır. Bu nedenle, Clark'ın bölüşüm kuramı "*Ricardo'nun rant kuramının genelleştirilmesi*" diye de adlandırılır. Clark kendi kuramının tanımını şöyle yapmıştır: "*Bu çalışmanın amacı toplumdaki gelir bölüşümünün bir doğal yasa tarafından kontrol edildiği ve bu yasanın eğer kesintisiz işlerse, her üretim unsuruna her unsurun kendi yarattığı geliri vereceğini göstermektir. Her ne kadar ücretler bireyler arasında serbestçe yapılan pazarlıklar ile belirlenirse de bu işlemler sonucu belirlenen ödeme miktarı işçinin kendisi tarafından yaratılan sanayi ürününe eşit olma eğilimindedir. Aynı şekilde, faiz de serbest pazarlıkla belirlenirse o da sermayeden kaynaklanan üretim miktarına eşit olmaya meyyleder. Ekonomik sistemde mülkiyet haklarının doğduğu noktada toplumsal yaşam bu mülkiyet haklarına dayanır. Mülkiyet hakları engellenmediği sürece bu sistem herkese ürettiğini verir*" (Savaş,1997:568).

Clark, toprak ve sermayeyi tek bir üretim faktörü olarak ele almış, dolayısıyla rant ile faizi birleştirmiştir. Ricardo'nun toprak rantını açıklamada kullandığı yöntemi faiz ve ücret gelirlerinin belirlenmesinde kullanmıştır. Clark'a göre, kar tam rekabet koşulları altında ve statik koşullarda mevcut olmayacaktır. Çünkü tam rekabet koşullarında üreticiler kendi aralarındaki rekabet nedeni ile bir taraftan ürün fiyatlarını düşürürken, diğer taraftan faktör fiyatlarını yükseltecekler ve dolayısıyla kar ortadan kaybolacaktır. Böyle bir ekonomide üreticiler sadece kendi emeklerinin ücretini almakla yetinecekler ve ürünler maliyet fiyatından satılacaktır (Savaş,1997:569).

Wicksteed, Politik İktisadın Ortak Anlamı (1910) adlı eserinde faktör gelirlerini bölüşümünü marjinal verimlilik kriterine dayandırmış, emek ve sermaye miktarı sabit varsayıldığında toprak miktarı artırıldığında sermayenin ve emeğin üretimden alacağı payın hesaplanabileceğini dile getirmiştir. Wicksteed, bu analizlerinde ürünün fiziksel terimlerle veya sosyal fayda birimiyle değil, tam rekabet şartlarında parasal gelir birimiyle ölçülmesi gerektiğini savunmuştur. Burada faktörlerden birinin sabit kalması nedeniyle üretim dönemlerinde azalan verimler yasanının işlemesine mutlak gözüyle bakılmaktadır.

Wicksell, toplam ürünün belirli varsayımlar altında firma veya sanayi düzeyinde tükendiğini matematiksel dilde ifade ederek hiçbir artığın kalmadığını göstermeye çalışmıştır. Üretim fonksiyonu doğrusal homojen ise yani üretimde sabit getiri söz konusu ise tam rekabet koşullarında her girdiye marjinal verimliliğine eşit ödeme yapıldığında toplam ürün tükenir. Firmalarda tam rekabet uzun dönem denge noktasında ortalama maliyet marjinal maliyete eşittir. Yani bu noktada sabit getiri geçerlidir ve girişimci karı sıfırdır. Ölçeğe göre getiri yasalarından bağımsız olarak, uzun dönem dengesinde kar veya toplumsal artık mevcut değildir. Üretim faktörleri marjinal verimlerine göre pay alırlar, geriye artık kalmaz (Kazgan, 1993:140-141).

Marjinal verimlilik kuramı, bir firmanın tam rekabet koşulları altında ve diğer faktör girdileri ve üretim teknolojileri sabit iken tek bir faktöre yönelen talebi ile ilgili davranışı üzerine kurulmuştur. Bu açıdan bu kuram, sadece üretim faktörlerine yönelik talebi açıklamak yönünden anlamlıdır. Çünkü bu kuramda üretim faktörlerinin arzı ile ilgili herhangi bir açıklama yoktur. Bu nedenle, marjinal verimlilik kuramı Marshall'ın üretim faktörleri arzını da dikkate almasına kadar eksik kalmıştır.

3. 3. Girdi Fiyatlarının Arz ve Talebe Göre Belirlenmesi ve Bölüşüm: Alfred Marshall

Marshall'a göre, kısa dönem faktör gelirlerinin, faktörün marjinal ünitesinin katkısına eşit olması eğilimi bir gelir dağılımı kuramı oluşturmaz. Bu eğilim, faktör gelirlerini belirleyen etkenlerden sadece birini aydınlatır. Bu etken talep tarafında kendini gösterir. Arz tarafında mevcut olan faktörlerin de dikkate alınması gerekir.

Neoklasik ekol, marjinal analizi genel denge ve refah iktisadının temeli yaparken Marshall bunu piyasa dengesinin analizindeki talep ve üretim kuramının birleştirici ilkesi haline getirmiş ve fayda değer kuramını sadece talep teorisini üretmekte kullanarak bundan refah ile ilgili önermeler çıkartmaktan kaçınmıştır. Aynı durum Marshall'ın üretim kuramından bir makro marjinal verimlilik bölüşüm kuramı üretme çabasına girişmemesinde de gözlenmektedir. Marshall, diğer Neoklasik iktisatçılardan farklı olarak, bir dereceye kadar Neoklasik iktisadi statik yapısından kurtararak veri kaynakların dağılımı kadar bu kaynakların birikim yoluyla artırılmasının da ekonomik refah üzerindeki etkisini incelemeye yönelmiştir. Kısa ve uzun dönem piyasa dengesinde Marshall'ın üretim maliyetine verdiği önem ve önceliği diğer Neoklasiklerde bulma olanağı yoktur (Akyüz, 1980a:90).

Marshall'ın bölüşüm kuramı değer kuramının üretim faktörlerinin fiyatlandırmasına uygulanması ile oluşturulmuştur. Faktör fiyatlarının da tıpkı mal fiyatları gibi onlara ait arz ve talep güçleri tarafından belirleneceği düşünülmüştür (Dooley,1991:197). Marshall'a (1890:348) göre, *“bir kâğıt parçasını makasın üst ya da alt ağzının hangisinin kestiğini tartışmak ne kadar makul ise, değer in fayda veya üretim maliyeti tarafından belirlendiğini tartışmakta o kadar makuldür”*. Faktör piyasasında geçerli fiyatlar hem girişimcilerin üretim masraflarını hem de faktör sahiplerinin gelirini yansıtır. Serbest rekabet koşulları altında uzun dönem mal fiyatları üretim maliyetine eşit oldukları gibi aynı zamanda uzun dönem faktör gelirleri de eşittir. Bu şekilde düşünmekle Marshall, değer kuramı ile bölüşüm kuramı arasında klasik düşünürlerin düşüncelerinde mevcut olmayan bir karşılıklı bağıllık veya tamamlayıcılık yaratmıştır. Ayrıca Marshall organizasyonu veya başka bir isimle yönetimi de toprak, emek ve sermaye yanında ayrı bir üretim faktörü olarak ele almıştır. Toplam ulusal geliri oluşturan bu faktörlerin gelirleri de rant, ücret, faiz ve kar adlarını almıştır. Kar dışında bu faktör paylarının hepsi kısa dönemde de uzun dönemde de kendi talep ve arz koşulları tarafından belirlenmektedir (Savaş,1997:609).

Marshall, üretim faktörlerinin fiyatlandırma sürecini analiz ederken toprak faktörünü veri alıp çiftçilerin alternatif maliyetleri gözetmelerini, farklı ürünlerin farklı piyasalarda farklı getirilerine bağlarken, toprak sahibinin rantının değişmediğini ifade etmiş, dolayısıyla toprak faktörünün de sermayeden fazla bir farklılık göstermeyeceğine dikkat çekmiş ve yatırımlardan elde edilecek gelirin yaratacağı gelirin kapitalize değerine eşit olacağını belirtmiştir. Ayrıca, Marshall maliyetin subjektif ve psikolojik yönünü vurgulamış, klasik faydacılık felsefesinin etkilerini sürdürdüğünü savunmuş ve klasiklerin parasal masrafları daima emeğin ve tasarrufun verdiği rahatsızlıkla ilişkilendirme şeklindeki yaklaşımları benimseyip, Neoklasik paradigmanda bu geleneğin sürmesine katkı sağlamıştır. Yine bu listeye girişimci emeğinin gayretini ekleyen Marshall, girişimcinin riske ettiği kaynakların getirisinin, yani belli bir zaman diliminde beklemesi karşılığında hak ettiği normal kar olgusunun bir maliyet unsuru olarak görülmesini öngörürken, bu öngörüsünün nedensellik yönüne de açıklık getirmiştir (Kök, 1999:215).

Marshall'a göre faiz, sermaye kullanımı kazanç sağladığı için kıt bir kaynak olan sermayeye yapılan ödemedir. Sermaye talebi sermayenin veriminden, sermaye arzı ise tasarruftan doğar. Faiz sermaye arz ve talebini piyasada dengeye getiren fiyattır. Kar ise,

yöneticinin ücretini, sermaye faizini ve iş hayatının getirdiği riziko ve belirsizliğe karşı bir primi kapsar. Ranta gelince, rant tek toprak sahibi açısından bir maliyet olsa da toplumsal açıdan sadece bir artıktır. Böylece toprak sahipleri uzun dönemde toplumsal artı elde eden tek sınıf olarak diğerlerinden ayrılır. Marshall statik şartlar varsayımı altında hiçbir girdinin ulusal gelirden aldığı payı diğerleri aleyhine hiç olmazsa uzun dönemde artırımının olası olmayacağı kanısındadır (Kazgan,1993:142-143). Böylece Marshall kısa dönem için marjinalistlerin uzun dönemde ise klasiklerin fiyat kuramını kabul etmektedir.

3. 4. Sermaye ve Faiz Kuramı: Eugen von Böhm-Bawerk

Eğer bir düşünürün kapitalizm karşısındaki tutumu sadece artı değer yaklaşımı ile açıklanabilirse, artı değerın sömürüden doğduğunu gösteren Marx bir uca, bunu hak edilmiş bir gelir kategorisi sayan Böhm-Bawerk diğer uca konulabilir. Bu nedenden dolayı Schumpeter, Böhm-Bawerk’i “*Burjuva Marx*” diye nitelendirir (Kazgan,1993:143).

Böhm-Bawerk alternatif maliyet kuramını kapitalist sınıfın elde ettiği geliri açıklamak amacıyla kullanmıştır. Böhm-Bawerk’in faiz kuramı “Acyo kuramı” olarak bilinmektedir. Acyo kuramına göre, faiz bu gün elde bulunan bir malın, yarın elde edilecek benzer bir malla mübadelesinden doğacak farka eşittir. Bu kuram, 20. yüzyılın hemen başında bir bölüşüm kuramı olarak öne sürülmüş ilk parasal olmayan faiz kuramıdır. Böhm-Bawerk’in (1889) faiz kuramına göre, toprak ve emek arzı uzun dönemde sabit veya ekonomik olmayan kararların bir fonksiyonu olarak orijinal üretim faktörleri iken, sermaye geçmişte üretimine harcanan emek ve toprağa bağlı üretilmiş bir üretim faktörüdür.

Böhm-Bawerk sermayenin reel gelir oranını açıklamaya çalışmıştır. Bu kuramın faiz oranlarındaki değişmelerle genel fiyat seviyesi arasında veya toplam gelir üretim ve istihdamdaki değişmeler arasında mevcut ilişkiyi araştırmak gibi bir amacı yoktur. Sermaye hem bir üretim faktörü hem de bir net gelir kaynağıdır. Sermayenin üretim sonucu net bir gelir elde etmesinin iki nedeni vardır. Birinci neden, sermaye mallarının kullanımı ile gerçekleşen “Dolambaçlı Üretim Metodu” (roundabout methods of production) nun değerın yaratılmasında çok daha verimli olması, ikinci neden ise, dolambaçlı üretim yönteminde tüketimin ertelenmesi durumudur. Böhm-Bawerk’e göre bugün mevcut olan mal gelecekte mevcut olacak aynı cins ve miktardaki maldan daha değerlidir. Bu nedenle, bugün mevcut olan mallar, gelecekte mevcut olacak mallara göre bir “Acyo” veya prim kazanır. Faiz oranı bir fiyat kavramı olup, bugünkü mallar ile gelecekteki mallar arasındaki değer farkını yansıtır (Savaş,1997:547-549). İnsanlar psikolojik, ekonomik ve teknik nedenlerden ötürü bugün elde ettiklerini yarın elde etmesi muhtemel olanlara tercih etmektedir. O halde insanların bu tercih farklarını ortadan kaldırmak için bu gün bir şey ödenmelidir. Bu da faizdir. Böhm Bawerk faizi zamanın bir fiyatı gibi görmektedir. Böhm-Bawerk, hem faizi haklı bir faktör geliri kabul etmekte, hem de bireylerin sübjektif değerlendirmesi çerçevesinde ölçülebileceğini savunmaktadır.

4. NEOKLASİK BÖLÜŞÜM KURAMININ ELEŞTİRİSİ: DİMİTRİEV VE SRAFFA

1960’lar iktisat kuramında yeni bir dönemin başlangıcıdır. Bu dönemi niteleyen iki önemli gelişmeden biri yerleşik iktisat kuramının Neoklasik ekolün kritik bir şekilde gözden geçirilmesi ve bu ekolün içsel mantığının tutarlılık, varsayımları ile yönteminin de sıkı bir geçerlilik testine tabi tutulmasıdır. Diğer gelişme ise, bu ilkinin bağlı olup, bir ölçüde Neoklasik kuramın bu testten başarı ile geçememesi sonucunda önem kazanmıştır (Akyüz, 1980a:275; Rankin,1996:1-9).

Neoklasik üretim fonksiyonu ve bölüşüm kuramı belirtilmek istenen şeyi (kar haddini) daha önce bilinen bir şey gibi, acayip bir temel üzerine oturtmuştur. Eğer kar haddi sermayenin marjinal ürün hasılatına eşit ise bu, fiyatlar daha önceden biliniyor demektir. Oysa fiyatlar biliniyor demek, kar haddinin de onlarla eşanlı olarak belirlenmesi yani onunda bilinmesi demektir. Bilinen bir kar haddi ile kar haddini belirlemek ise mantıksızdır. Bu bağlamda, *Jevons, Böhm Bawerk, Wicksell ve diğer Neoklasik yazarlar tarafından anlatılan masallar evrensel gerçeği göstermemektedir.* (Divitçioğlu, 1982:39, 57).

Vladimir Dimitriev, Ricardo'nun emek değer kuramını ispatlamak amacıyla dolaylı ve dolaysız emek kullanımı üzerinde durmuştur. Böylece Leontief'in girdi çıktı tahliliyle ulaştığı sonucu ilk defa formülleştirmiştir. Dimitriev, Ricardo'nun emek değer kuramını Walras'a karşı ispatlamak istemektedir. Walras Ricardo'yu bir denklemde iki bilinmeyeni belirlemekle suçlamıştır. Fiyatı ücret ve kardan oluşan üretim maliyeti belirlemektedir. Kar ise fiyatla ücret arasındaki farka eşittir. Ricardo fiyat ve kar gibi iki bilinmeyen için tek denklem kurmuştur. Dimitriev'e göre, eğer reel ücret biliniyorsa kar emeğin kullanıldığı üretim sürecinin uzunluğu ve emek birimlerinin bir birim ücret malının üretimine giren miktarından saptanabilir. Üretim sonucu oluşan karın fiyattan bağımsız olacağını ve salt üretim koşulları ile belirlenebileceğini göstermek için Dimitriev, tahlilini emek dışındaki girdilere de genelleştirmiştir. Eğer herhangi bir girdi üretim süreci sonunda üretime katılan miktarından ve diğer mallardan bir artık yani ürün fazlası yaratıyorsa artı ürün veya kar haddi belirlidir ve fiyatlardan bağımsızdır (Kazgan, 1993:145-146).

Dimitriev, özellikle, Ricardo'nun değer ve bölüşüm bahislerindeki yaklaşımını yeniden yorumlayarak, onu sistemleştirmeye çalışmış, öte yandan, Marx'ın emek değer kuramının kısmi bir matematiksel ifadesi olan metada cisimlenmiş emek miktarlarını hesap etmeye çalışmıştır. Dimitriev'in katkıları Ricardogil iktisadı tutarlı bir matematik aygıtla incelemesi ve değer ve bölüşüm konularında Leontief'e ve Sraffa'ya temel hazırlamış olmasıdır (Divitçioğlu, 1982:101).

Sraffa, fiyat, sermaye ve bölüşüm teorisinin sorunlarına klasik bir bakış açısından yaklaşmaktadır. Hareket noktası malların mallar ile ve işgücü tarafından üretildiği bir üretim sisteminin nesnel koşullarıdır. Üretim olgusu Neoklasik iktisattaki faktörden nihai outputa giden tek yönlü bir akım görünümünden çıkmakta, mallar hem input hem de output niteliği taşıdığı için faktör-mal ayrımı ortadan kalkmaktadır. Malların birbirlerinin üretiminde kullanılması, değişimi teknolojik, nesnel bir zorunluluk haline getirmektedir. Ancak malların değişim oranları sadece üretimin nesnel koşullarına bağlı olarak belirlenmemektedir. Bu koşullardan bağımsız olarak başka etkenlerle belirlenen sınıfsal bölüşüm işin içine girmektedir. Değişim oranları üretim teknolojisinden bağımsız etkilerle belirlenen sınıfsal bölüşüm ve üretim teknolojisinin nesnel koşullarının kesişmesi sonucunda ortaya çıkmakta, bölüşüm bağımsız ve belirleyici bir niteliğe sahip olmaktadır. Sraffa'ya göre, Neoklasik iktisadın temel unsuru olan talep ne bölüşümün ne de malların değişim oranlarının belirlenmesinde etkilidir (Akyüz,1980a:-275).

Ricardo'nun ve Marx'ın aksine Sraffa'da bir bölüşüm kuramı bulma olanağı yoktur. Sraffa'nın yaklaşımında ücret-kar ilişkisi ön plana çıkmakla beraber, bu ilişkinin bir yönü açık kalmaktadır. Bölüşüm sınıfsal gelir paylaşımının belirlenmesi olarak ele alınmakta, ancak Sraffa bunun belirlenmesi sorununu ele almamakta, sadece farklı bölüşüm düzeyinden fiyat-kar ve kar-ücret ilişkisini incelemektedir. Sraffa'ya göre malların mallar ile ve işgücü tarafından üretildiği, üretim kesimleri arasında teknolojik bağımlılığın ortaya çıktığı çok mallı bir üretim sisteminde bölüşüm üretimin teknik özellikleri ile açıklanamaz (Akyüz,1980a:276).

Sraffa, çağdaş değer ve bölüşüm kuramlarında bazı “karanlık noktalar” olduğunu ve bunlarında ölçeğe göre getiri yasalarından kaynaklandığını ileri sürmüştür (Savaş, 1997:667). Sraffa, Neoklasik bölüşüm kuramını şu noktalarda eleştirmektedir: Birincisi, marjinal analiz türev kavramının ima ettiği limitte de olsa bir değişimin bulunduğunu varsayar. Değişken üretim girdisi bir birim artırılmalıdır ki marjinal verim saptanabilsin veya üretim miktarı bir birim çoğalmalıdır ki marjinal maliyet anlaşılabilir. Oysa hiçbir değişmeye uğramadan her yıl aynen kendini tekrarlayan bir ekonomide ne marjinal verim ne de marjinal maliyet bulunur. Fakat bu ekonomide de mutlaka değer ve bölüşüm yasaları vardır. İkincisi, marjinal bölüşüm kuramı üretimin tek yönlü olduğunu varsayar. Bu yön üretim girdilerinden tüketim mallarına doğrudur. Oysa Leontief’in girdi-çıktı tablosu aynı malların hem tüketim malları hem üretim girdisi olduğunu göstermektedir. Üçüncüsü, Neoklasik üretim maliyeti kuramı üretim maliyetinin ürün fiyatlarından bağımsız olduğunu kabul eder. Oysa Sraffa’nın sisteminde bir temel malın üretimine giren üretim araçlarının fiyatı malın fiyatına bağlı olduğu gibi, malın fiyatı da üretim araçlarının fiyatına bağlıdır. Çünkü aynı mallar tüketim malı yada üretim aracı olabilir. Dördüncüsü, Neoklasik tahlil üretim fonksiyonundan marjinal verimi ve bu yoldan üretim girdilerinin bölüşüm paylarını elde eder. Oysa Sraffa’nın sisteminde ücret ve kar arasında bölüşümü böyle bir yöntemle saptamak mümkün değildir. Sraffa sisteminin özü şudur: Ölçeğe göre sabit getirinin bulunduğu ve bütün üretim araçlarının sistem içinde üretildiği bir ekonomide gelir bölüşümü veri iken teknoloji nispi fiyatları belirler, diğer yandan, teknolojik şartlar veri iken nispi fiyatların belirlenmesinde bölüşüm anahtar role sahiptir (Kazgan, 1993:146-147). Sraffa sisteminin yerleşik teorinin eleştirilmesinde başarı ile kullanılmasına karşılık bu sistem alternatif bir bölüşüm kuramının temelini oluşturamamıştır.

SONUÇ

Üretilen mal ve hizmetler hiçbir toplumda gelişigüzel paylaşılmamaktadır. Her toplumda bölüşümü düzenleyen kurallar ve mekanizmalar bulunmaktadır. Klasik iktisatçılar bölüşümü emek-değer kuramı ile açıklamışlar, emeği değerın kaynağı olarak görmüşlerdir. Marx, Klasik ekolün tahlil araçlarındaki bu çelişkiden yararlanarak kapitalizmin mübadele yasalarının emek ürününün tümünün emeğe gitmesini önlediğini artık değeri kapitalistin ele geçirdiğini, bölüşümün bu niteliği kapitalizmin yasalarından doğduğu için bu sistemde reformun mümkün olmadığını ileri sürmüştür.

Neoklasik iktisatçılar bu iddialara karşı her üretim girdisinin ürüne yaptığı katkıya eşit getiri sağladığını, bunun hakça bir paylaşım olduğunu, belirli varsayımlar altında toplam ürünün bütün girdiler arasında paylaşıldığını, geriye hiçbir artık kalmadığını gösteren bölüşüm kuramını kurmaya çalışmışlardır. Klasik ekoldeki emek değer kuramı yerini Neoklasiklerde fayda değer kuramına bırakmıştır. Neoklasik iktisatçılara göre, piyasa mekanizması hem kaynak dağılımı hem de bölüşüm açısından en etkin çözümü sağlamaktadır. Neoklasik bölüşüm kuramı, faktör gelirlerini birbirlerinden ve net outputun değerinden bağımsız olarak, bir arada belirleyebilen tek bölüşüm kuramı olma iddiasındadır.

Neoklasik bölüşüm kuramının en önemli niteliği ekonomik olguları toplumsal yapı ve ilişkilerden bağımsız olarak ele almasıdır. Bu kuramın temel hipotezi, ücret ve karın işgücü ve sermayenin kıtlık fiyatları olduğu ve üretimin teknik koşulları ile faktör arzlarının görece kıtlığına göre belirlendiğidir. Üretimin teknik koşulları faktör taleplerini, bu da faktör arzları ile birlikte faktör fiyatlarını belirlemektedir. Denge durumunda faktörler, marjinal katkıları ölçüsünde gelir elde etmekte; üretim fonksiyonu belli özellikler gösterdiği, ölçeğe göre sabit verim ve ikame esnekliği bire eşit olduğu zaman faktörlerin görece gelirleri faktör arzlarından tamamen bağımsız olarak belirlenmektedir. Faktörlerin katkıları oranında gelir elde etmeleri

için gerekli koşul, tarafların oyunun kurallarına uyması, yani bütün piyasalarda tam rekabetin egemen olması ve üreticilerin rasyonel bir davranışla kar maksimizasyonunu amaçlamalarıdır.

Oysa üretim araçlarının üretim süreci içerisinde yer alması ile bunlar üzerinden bir gelir elde etmesi farklı nitelikteki olgulardır. Neoklasik yaklaşım bölüşüm olgusunu sadece faktör fiyatlarının belirlenmesi olarak görmekte, bireyler arasındaki gelir bölüşümünü etkileyen unsurları bir kenara bırakmaktadır. Bölüşüm sorununa bireysel açıdan bakıldığında, sorunun önemli bir unsuru, faktör dağılımı ve mülkiyet ilişkileri Neoklasik yaklaşımın inceleme alanı dışında kalmakta ve bu nedenle bireysel gelir dağılımına yeterli bir çözüm getirilememektedir. Hem üretim faktörlerinin miktarlarının hem de bunların dağılımının Neoklasik yaklaşımda veri olarak alınması ve hareket noktası olarak sınıfların değil, üretim faktörlerinin göz önünde bulundurulması anlamlı bir sınıfsal gelir dağılımı çözümlemesinin ortaya konulamamasına neden olmuştur. Bölüşüm sorunu üretim faktörlerinin fiyatlandırılması sorunu olarak ortaya çıktığı için Neoklasik yaklaşımda fiyat kuramından bağımsız bir bölüşüm kuramından bahsedilememektedir.

Bölüşüm olgusunda önemli olan faktörlerin fiyatlandırılması değil sınıfsal gelir paylarıdır ve mülkiyet ilişkileri için içine girmeksizin bu payların belirlenmesi olanaksızdır. Neoklasik ekol sınıf tahliline yer verilmediğinden sınıflar arası bölüşüm olgusu ihmal edilmektedir. Bu bağlamda sınıfların üretimden aldıkları payların mahiyetini ve kökenini açıklamada Neoklasik iktisat derli toplu bir sistem yaratamamış, bölüşüm sorunu marjinal verimlilik kuramı ile de çözümlenememiştir. Liberal doktrinde daha sonraki gelişmelerle de kapitalizm için geçerli ve herkes tarafından kabul gören bir makro bölüşüm kuramı kurulamamıştır. Bölüşüm olgusunun normatif bir nitelik arz etmesi evrensel ve tutarlı bir bölüşüm modelinin gelişmesini engellemiştir.

Klasik ve Neoklasik İktisadi Ekol Sanayi Devriminin iktisadi zihniyetini yansıtmaktadır. Sanayi Devrimi ile bir yandan üretim araçlarına sahip girişimci kapitalist sınıf doğarken, diğer yandan da üretim araçları mülkiyetine sahip olmayan işçi sınıfı ortaya çıkmaktadır. Böylelikle 19. yüzyılın başlarında gelir bölüşümü bağlamında tüm dünyada çok önemli ekonomik ve politik değişimler yaşanmaya başlamaktadır. Sanayi Devrimi yarattığı teknolojik gelişme ve üretim artışı sayesinde durgun bir ekonomiden dinamik bir ekonomiye geçişte merkezi etken işlevi üstlenmiş, ancak gelir bölüşümü adaleti sağlama da aynı başarıyı gösterememiştir. Teknik buluşlar, üretim hacmi yanında üretimin ve giderek büyüyen tüketimin bileşimini değiştirmiş, bir yandan hızla zenginleşen mutlu bir azınlık yaratırken, öte yandan milyonlarca insanı açlığa ve sefalete itmiştir. Artan üretim ve kar oranları sermaye birikimi için uygun bir ortam yaratarak sermaye birikimini hızlandırmıştır. Sanayi Devrimi milyonlarca insanın iktisadi yaşam koşullarında büyük değişiklik yaratmıştır. Sanayi Devrimi ile tarımsal bir ekonomiden endüstriyel ve kentsel bir ekonomiye geçilmiştir. Kırdan kente göç olgusu sonucu giderek kalabalıklaşan kent merkezlerinde açlık ve sefalet hüküm sürmüştür. Ücretin tunç yasası gereğince sermaye kesiminin refahını sağlamak ve korumak için emeğin yaratılan ulusal gelirden aldığı pay hep sınırlı tutulmuştur. Klasik ve Neoklasik iktisadi anlayışın doğal bir sonucu olarak düşük ücret düzeylerinin emeği daha çalışkan ve uysal tuttuğu düşünülmektedir. Emeği koruyacak hiçbir kuralın olmadığı milyonlarca işsiz iş aradığı bir dönemde emek kullanımını tam bir sömürü biçimini almıştır. Kırlardan kentlere itilen mülksüz, parasız ve işsiz insanlar bezdirici çalışma ve yaşama koşulları altında yaşadıkları sefalete isyan etmiştir. Sanayi Devrimi ile en yoksul bölgelerle en zengin bölgeler arasındaki gelişmişlik farkı giderek artmış, gelir bölüşümü uçurumu daha da büyümüştür. Sanayi Devrimi gelişmiş ve azgelişmiş ülkeler arasındaki gelir bölüşümü adaletsizliğini daha da artırmaktadır. Klasik ve Neoklasik iktisatçıların ortaya koydukları bölüşüm kuramları ile bu gelir bölüşümü adaletsizliklerini meşrulaştırmak için çaba sarf etmektedir. 1830 yılında İngiliz Parlamentosunda çalışma

saatlerinin günlük 16 saatten 10 saate indirilmesi ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi özgürlüklerin kısıtlanması olarak algılanmıştır.

Günümüzde de Klasik ve Neoklasik yaklaşımların Neoliberal yaklaşımlarla yeniden gündeme geldiği görülmektedir. Tüm bu yaklaşımların ortak noktası gelir bölüşümü adaletine yönelik uygulamalara karşı olmalarıdır. Bütün dünyayı saran bu ekonomi politikaları dalgası, gelişmiş ve azgelişmiş ülkeler arasındaki ve bu ülkelerin kendi içindeki gelir bölüşümü adaletsizliklerinin o zamana kadar görülmemiş ölçülerde açılmasına yol açmaktadır. *Paris'te yaşayan bir orta sınıf ailenin gelirinin Güney Doğu Asya'da kırsal kesimde yaşayan bir ailenin gelirinin yüz katını aşması, New York'lu bir avukatın bir saatlik gelirinin Filipinli bir köylünün iki yıllık gelirinine denk düşmesi, ABD'nin bir yıllık Pepsi Cola ve Coca Cola tüketim harcamalarının nüfusu yüz milyonu aşkın Bangladeş'in GSMH'sinin neredeyse iki katına ulaşması ve dünya nüfusunun en varlıklı bölümünü oluşturan %20'lik kesimin dünya toplam üretiminin %84'ünü, en yoksul bölümünü oluşturan %20'lik kesimin ise sadece %1.4'ünü tüketiyor olması bu gelir farklılıklarını çok çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu iki kesim arasındaki tüketim düzeyi farkının 30'da 1'den, 60'ta 1'e yükselmesi ve dünya nüfusunun %5'lik bir kesiminin toplam servetinin %80-90'ını elinde tutması ve bu durumda son yıllarda kayda değer bir değişiklik görülmemiş olması dünyada bölüşüm açısından büyük ve artan bir kutuplaşma olduğuna işaret etmektedir (Şenses, 2003:20). Sanayi Devriminin doğurduğu ve günümüzde küreselleşme olgusunun giderek derinleştirdiği bu gelir bölüşümü adaletsizliklerinin çözümüne yönelik öneriler ancak Neo Keynesyen İktisadi Ekol ile gündeme gelmektedir. Bu bağlamda Klasik ve Neoklasik yaklaşımlara tepki olarak Keynesyen ve Neo Keynesyen Ekol, Yapısalcı Ekol ve Neo Kurumsal Ekol'ün ortaya çıktığı görülmektedir.*

KAYNAKÇA

- Aksu, Ömer (1993) **Gelir ve Servet Dağılımı**, İ.Ü Yayınları No: 3698, İstanbul.
- Akyüz, Yılmaz (1980a) **Sermaye Bölüşüm Büyüme**, AÜSBF Yayın No: 453, 2. Baskı, Ankara.
- Akyüz, Yılmaz (1980b) **Emek Değer Teorisi ve Nitelikli İşgücü Sorunu**, AÜSBF Yayın No: 441, Ankara.
- Başoğlu Ufuk, Ölmezoğulları Nalan, Parasız İlker, (1999) **Gelir Bölüşümü Teori ve Politika**, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Blaug, Mark (1985) **Economic Theory in Retrospect**, Cambridge University Press, Fourth Edition, Cambridge.
- Brunhoff Suzanne de, (1992) **Devlet ve Sermaye**, (Çeviren: K. Lordoğlu), İmge Kitabevi, 1. Baskı, Ankara.
- Boratav, Korkut (1969) **100 Soruda Gelir Dağılımı**, Gerçek Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul.
- Böhm-Bawerk, Eugen von (1889) **The Origin of Interest**, (<http://socserv2.socsci.mcmaster.ca/~econ/ugcm/3ll3/bawerk/interest.htm>).
- Brewer, Anthony (1997) **Surplus and Classical Distribution Theory**, (http://www.eh.net/HE/hes_list/Editorials/brewer.php).
- Clark John Bates, (1899) **The Distribution of Wealth: A Theory of Wages, Interest and Profits**, (<http://www.econlib.org/library/Clark/clkdWtoc.html>).
- Dinler, Zeynel (2002) **Mikro Ekonomi**, Ekin Kitabevi, 14. Baskı, Bursa.
- Divitçioğlu, Sencer (1982) **Değer Üretim ve Bölüşüm**, Ar Basım Yayım ve Dağıtım, İstanbul.

Dooley, C. Peter (1991) "Marshall's Parable of the Meteoric Stones: Rent, Quasi-Rent and Interest" **American Journal of Economics and Sociology**, Vol:50, No:2, April, 1991, s.197-206.

Guerrien, Bernard (1999) **Neo-Klasik İktisat**, (Çeviren:E. Tokdemir), İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.

Hamitoğulları, Beşir (1986) **Çağdaş İktisadi Sistemler, Strüktürel ve Doktrinal Bir Yaklaşım**, Savaş Yayınları, 4. Bası, Ankara.

Hollander, Samuel (1987), **Classical Economics**, Basil Blackwell, Oxford.

Kazgan, Gülten (1993), **İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi**, Remzi Kitabevi, 6. Basım, İstanbul.

Keynes, J. M. (1969) **İstihdam, Faiz ve Para Genel Teorisi**, Çeviren: Asım Baltacıgil, Fakülteler Matbaası, İstanbul.

Kök Recep (1999) **İktisadi Düşünce Kavramlarının Analitik Evrimi**, Anadolu Matbaacılık, 1. Baskı, İzmir.

Malthus Thomas Robert, (1798), **An Essay on the Principle of Population**, (<http://www.ac.wvu.edu/~stephan/malthus/malthus.2.html>).

Malthus Thomas Robert, (1815), **An Inquiry into the Nature and Progress of Rent**, (<http://socserv2.socsci.mcmaster.ca/~econ/ugcm/3ll3/malthus/rent>).

Marshall, Alfred (1890), **Principles of Economics**, (<http://www.econlib.org/library/Marshall/marP.html>; <http://www.socsci.mcmaster.ca/~econ/ugcm/3ll3/marshall/prin/prinbk1>).

Marx, Karl (2000), **Kapital**, I. Cilt, (Çeviren: Alaattin Bilgi), Sol Yayınları, 6. Baskı, Ankara.

Marx, Karl (1979), **Ücretli Emek ve Sermaye Ücret Fiyat ve Kar**, (Çeviren: S. Belli), Sol Yayınları, 5. Baskı, Ankara.

Menger, Carl (1871), **Principles of Economics**, (<http://mason.gmu.edu/~tlidderd/menger/>).

Mill, John Stuart (1848), **The Principles of Political Economy**, (<http://socserv2.socsci.mcmaster.ca/~econ/ugcm/3ll3/mill/prin/index.html>).

Ölmezoğulları, Nalan (1996), **Değişim Dönüşüm ve Sorunlarıyla İktisadi Sistemler**, Ezgi Kitabevi, Bursa.

Öztürk, Nazım (2009), **İktisatta Bölüşüm Kuram Politika** Palme Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.

Pasinetti L. Luigi, (2003) **Critique of the Neoclassical Theory of Growth and Distribution**, (www.unicatt.it/docenti/pasinetti/PDF_files/Treccani.pdf).

Peterson, Wallace C. (1976) **Gelir İstihdam ve Ekonomik Büyüme**, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları: 145, Çeviren: Servet Mutlu, Eskişehir.

Quesnay, François (1759) **Tableau Economique**, 2. Edition, (<http://www.taieb.net/auteurs/Quesnay/tableau.html>).

Rankin, Keith (1996) **The Factor Distribution of Income: a New Perspective on a Matter of Classical Importance**, (www.geocities.com/Athens/Academy/1223/krnkn96_Auck_pap.html - 65k).

Ricardo, David (1997) **Ekonomi Politğin ve Vergilendirmenin İlkeleri**, (Çeviren: T. Ertan), Belge Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

Robinson, Joan (1984) **İktisat Felsefesi**, (Çeviren: V. Savaş), Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul.

Ross, Eric B. (1998) **The Malthus Factor: Poverty, Politics and Population in Capitalist Development**, Zed Books, London.

Rothbard, N. Murray (1995) **Classical Economics: An Austrian Perspective on the History of Economic Thought**, Vol:2, Edward Elgar Publishing Company, Brookfield.

Savaş, Vural (1997) **İktisadın Tarihi**, Liberal Düşünce Topluluğu Yayını, İstanbul.

Say, Jean Baptiste (1803) **Traité d'Economie Politique**, (http://gallica.bnf.fr/Fonds_Frangent/T0089642.htm).

Selik, Mehmet (1974) **Marksist Değer Teorisi**, Doğan Yayınları, 3. Baskı, Ankara.

Senior, Nassau William (1836) **Political Economy**, (<http://www.econlib.org/library/Senior/snP2.html#Chapter%202,%20Nature%20of%20Wealth>).

Skousen, Mark (2003), **Modern İktisadın İnşası Büyük Düşünürlerin Hayatları ve Fikirleri**, (Çeviren:M. Acar, E. Erdem, M. Toprak), Liberte Yayınları, 1. Baskı, Ankara.

Smith, Adam (1997) **Ulusların Zenginliği**, (Çeviren: A. Yunus, M. Bakırcı), Alan yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul.

Johann, Steinmann, (2003) **Théories sur la Distribution des Revenus**, Lausanne,, (www.hec.unil.ch/amattei/revenu.doc).

Şenses, Fikret (1991) “Türkiye’de Gelir Dağılımı, Gelirin Yeniden Dağıtımı ve İşgücü Piyasaları”, **Türk Ekonomisine Sosyal Çözümler**, Cilt 3, Türkiye Sosyal Ekonomik Siyasal Araştırmalar Vakfı Yayınları No: 18, İstanbul, 1991.

Şenses Fikret, (2003), **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk**, İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul.

Unay, Cafer (1997) **Genel İktisat**, Ekin Kitabevi, Bursa.

Wieser, Friedrich von (1892), **The Theory of Value**, (<http://socserv2.socsci.mcmaster.ca/~econ/ugcm/3ll3/wieser/value.txt>).